ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ÐÀÉ Î Í ОВ Í ÀÃ Î Ð Í Î-ÊÀÐÀÁÀÕÑÊ Î É ÐÅÑ Ï ÓÁËÈÊÈ

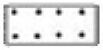

նշված տարածքները ժամանակավորապես գտնվում են հակառակորդի վերահսկողության տակ
указанные территории временно находятся под контролем противника

ԼՂՀ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

ÑÒÎËÈÖÀ ÍÊÐ - ÑÒÅÏÀÍÀÊÅÐÒ

Տարածքը ,քառ. կմ	29.12	Òåððèòîðèÿ, êâ.êì
ԼՂՀ տարածքում քաղաքի տարածքի տեսակարար կշիռը,%	0.3	Óäåëüíûé âåñ òåððèòîðèè ãîðîäà â òåððèòîðèè ÍÊÐ,%
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2012թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ), հա	714.11	Çåìëè ñåëüñêîõîçÿéñòâåííîãî íàçíà÷åíèÿ (íà 1-îå èþëÿ 2012ã.), ãà
Բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	53454	×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 1-îå ÿíâàðÿ 2012ã., ÷åëîâåê
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը,%	100.0	Óäåëüíûé âåñ ãîðîäñêîãî íàñåëåíèÿ, %
ԼՂՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մայրաքաղաքի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. վերջին, %	36.9	Óäåëüíûé âåñ íàñåëåíèÿ ñòîëèöû â îáùåé ÷èñëåííîñòè íàñåëåíèÿ ÍÊÐ, íà êîíåö 2011ã.,%

Ստեփանակերտը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության մայրաքաղաքն ու խոշոր քաղաքն է: Ունի շուրջ 53.4 հազ. բնակիչ: Որպես քաղաքատիպ բնակավայր հայտնի է 1847 թվականից: Իսկ մինչև այդ հին հայկական բնակավայր էր՝ Վարարակն անվամբ, որն ունի ավելի քան երկուհազարամյա պատմություն: Հենց այս գյուղում 1840-ական թվականներին ստեղծվել է ռուսական բանակի զորակայան՝ ռազմական, վարչական, բնակելի շինություններով, որոնք էլ հիմք են հանդիսացել այժմյան քաղաքի ձևավորման համար: Լեռնային Ղարաբաղում խորհրդային կարգեր հաստատվելուց և երկրամասը ինքնավար մարզ հռչակվելուց հետո,1923 թվականին Բաքվի 26 կոմիսարների առաջնորդ Ստեփան

Степанакерт – столица и самый крупный город Нагорно Карабахской Республики. Имеет около 53.4 тыс. населения. Как город известен с 1847 года.До этого это было армянское поселение под названием Вararакн с более чем двухтысячелетней историей. Именно в этом поселении в 1840-ых годах был создан сборный пункт русской армии с военными, административными, жилыми строениями, которые стали основой для формирования нынешнего города. После установления социалистических порядков и провозглашения края автономной областью, в 1923г., в память о лидере 26 бакинских комиссаров Степане Шаумяне, это поселение было переименовано в Степанакерт.

Շահումյանի հիշատակը հավերժացնելու համար այս բնակավայրը վերանվանվում է Ստեփանակերտ:

Մինչև 1978թ. մարզային վարչական կենտրոն լինելուց բացի, համանուն շրջանի կենտրոնն էր: 1978թ. հետո Ստեփանակերտի շրջանը վերանվանվում է Ասկերանի շրջան, իսկ շրջանի կենտրոնը դառնում է Ասկերան ավանը:

До 1978г., помимо областного, Степанакерт был и районным административным центром. В 1978г. Степанакертский район переименовывается в Аскеранский район, а центром района становится поселок Аскеран.

Ստեփանակերտը գտնվում է Ղարաբաղի լեռնաշղթայի արևելյան նախալեռնային մասի ոչ մեծ հարթության վրա, Կարկառ գետի ճախափնյա գեղատեսիլ մասում: Շրջապատված է անտառներով, այգիներով, ունի մեղմ կլիմայական պայմաններ, հունվարի միջին ջերմաստիճանը –0.2^{0}C է, իսկ հուլիսինը՝ +22.4^{0}C, օգոստոսինը՝ +22.2^{0}C: Մթնոլորտային տեղումները տարեկան միջին հաշվով կազմում են 644 մմ:

Степанакерт находится на небольшой равнине восточного плоскогорья Карабахского горного хребта, на живописной части правого берега реки Каркар. Он окружен лесами, садами, имеет мягкие климатические условия, средняя температура в январе -0.2 ^{o}C, а в июле +22.4^{o}C, в августе +22.2^{o}C. Среднегодовое количество атмосферных осадков составляет 644 мм.

Ստեփանակերտը ավտոճանապարհների կարևոր հանգույց է: Այստեղից սկսվում է Ստեփանակերտ-Շուշի-Բերձոր-Գորիս-Երևան, Ստեփանակերտ-Ննգի-Մարտունի, Ստեփանակերտ-Կարմիր Շուկա-Մարտունի, Ստեփանակերտ-Մարտունի-Հադրութ, Ստեփանակերտ-Մարտակերտ, Ստեփանակերտ-Դրմբոն-Քարվաճառ ավտոխճուղիները:

Степанакерт- это важный центр автомобильных дорог. Отсюда начинаются Степанакерт- Шуши- Бердзор- Горис – Ереван, Степанакерт – Ннги- Мартуни, Степанакерт- Красный Базар- Мартуни, Степанакерт- Мартуни- Гадрут, Степанакерт- Мартакерт, Степанакерт- Дрмбон- Карвачар автомобильные дороги.

Ստեփանակերտը ԼՂՀ նախագահի նստավայրն է: Մայրաքաղաքում են գտնվում ԼՂՀ Ազգային ժողովն ու ԼՂՀ կառավարությունը, ԼՂՀ բոլոր նախարարություններն ու գերատեսչությունները, հասարակական և այլ կազմակերպությունները, տարբեր միությունների, հիմնադրամների, դատաիրավական մարմինների, զանգվածային լրատվամիջոցների մեծ մասը:

В Степанакерте находится резиденция президента НКР. В столице находятся Национальное собрание НКР и правительство НКР, все министерства и ведомства НКР, общественные и другие организации, различные обúединения, фонды, судебно-правовые органы, большая часть средств массовой информации.

Մայրաքաղաքում են գործում Լեռնային Ղարաբաղում միջազգային և այլ կազմակերպությունների ներկայացուցչությունների գրասենյակները:

В столице действуют представительства международных и других организаций в Нагорном Карабахе.

Ստեփանակերտը հանրապետության ամենախոշոր տնտեսական կենտրոնն է: Բազմաճյուղ արդյունաբերության հիմնական գլխավոր ուղղությունը վերամշակող արդյունաբերությունն է:

Степанакерт-самый крупный экономический центр республики. Основное направление многоотраслевой промышленности-обрабатывающая промышленность.

2011թ. իրական ակտիվներում իրականացրած ներդրումների գերակշիռ մասը՝ 83.7 տոկոսը կամ 42046.0 մլն դրամը, իրականացվել է ***Ստեփանակերտ քաղաքում:***

В 2011г. 42046.0 млн.драмов или 83.7% инвестиций,осуществленных в реальных активах , было осуществлено в ***городе Степанакерте .***

2011թ. ***մայրաքաղաքի տնտեսության*** հիմնական ճյուղերի տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

Удельные веса основных отраслей ***экономики столицы*** в общих обйемах соответствующих основных отраслей республики в 2011г. составили:

• արդյունաբերություն	48.8%	ïðîìûøëåííîñòü
• շինարարություն	51.9%	ñòðîèòåëüñòâî
• առևտուր	76.7%	òîðãîâëÿ
• կապ	61.3%	ñâÿçü
• ծառայություններ	71.9%	óñëóãè
• գյուղատնտեսություն	1.6%	ñåëüñêîå õîçÿéñòâî

<u>Ստեփանակերտը</u> նաև կրթության, մշակութային կարևոր կենտրոն է: 1920-ական թվականներին այստեղ բացվել է գյուղատնտեսական տեխնիկում, իսկ 1940-ական թվականներին՝ երկամյա ուսուցչական ինստիտուտ, որը կարճ ժամանակից հետո փակվել է: 1970-ական թվականներին բացվել է մանկավարժական ինստիտուտ՝ հայկական, ռուսական և ադրբեջանական բաժանմունքներով: Այստեղ մինչև 1993թ. գործում էր Կիրովականի մանկավարժական և Երևանի ճարտարագիտական ինստիտուտների մասնաճյուղերը: Ստեփանակերտի մանկավարժական ինստիտուտի, Կիրովականի մանկավարժական և Երևանի ճարտարագիտական ինստիտուտների մասնաճյուղերի հիման վրա կազմավորվեց Լեռնային Ղարաբաղի պետական համալսարանը (այժմ՝ Արցախի պետական համալսարան):

Степанакерт является также центром культуры и образования. В 1920-ых годах здесь открылся сельскохозяйственный техникум, а в 1940-ых годах- двухгодичный педагогический институт, который через некоторое время закрылся. В 1970-ых годах открылся педагогический институт с армянским, русским и азербайджанским отделениями. Здесь до 1993 года действовали филиалы Кироваканского педагогического и Ереванского архитектурного институтов. На основании Степанакертского педагогического и этих двух институтов был основан Карабахский государственный институт (ныне Арцахский государственный университет).

1932թ. բացվել է ***Ստեփանակերտի*** գթասիրտ քրոջ դպրոցը, որը 1940-ական թվականներին վերանվանվել է բժշկական ուսումնարանի, իսկ 1961թ.՝ երաժշտական ուսումնարանը:

В 1932г. открылась ***Степанакертская*** школа сестры милосердия, которая в 1940-ых переименовалась в медицинское училище, а в 1961г. открылось музыкальное училище.

1924թ. բացվել է ներկայիս Ստեփանակերտի հանրապետական գրադարանը: 1932թ. հիմնադրվել է պետական հայկական դրամատիկական թատրոնը: 1959թ. ԼՂՀ-ում գործում է հայկական երգի ու պարի պետական համույթը, որը մեծ հաջողությամբ ելույթներ է ունենում նաև Երևանում և Հայաստանի այլ բնակավայրերում:

В 1924 году открылась ныне существующая в Степанакерте республиканская библиотека. В 1932 году был основан государственный армянский драматический театр. С 1959 годà в НКР действует государственный армянский национальный ансамбль песни и танца, который с большим успехом выступает в Ереване и в других населенных пунктах Армении.

2011թ. ***մայրաքաղաքում*** գործել են 152 արդյունաբերական, 139 շինարարական,

В 2011 году ***в столице*** действовали 152 промышленных, 139 строительных,481

481 ծառայություններ մատուցող, 1313 առևտուր իրականացնող տնտեսավարող սուբյեկտներ:

оказывающих услуги, 1313 торговых хозяйствующих субќектов.

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
Î ÁÐÀÇ Î ÂÀÒÅËÜ Í Û Å ÇÀÂÅÄÅ Í È ß

	Քանակը-×èñëî						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Հաստատություններ, ընդամենը	37	37	36	34	35	34	Çàâåäåíèÿ, âñåãî
որոնցից`							èç íèõ:
պետական նախադպրոցական	1	1	1	2	3	3	ãîñóäàðñòâåííûå äîøêîëüíûå
ոչ պետական նախադպրոցական	5	5	5	3	3	2	íåãîñóäàðñòâåííûå äîøêîëüíûå
պետական հանրակրթական դպրոցներ	16	16	16	16	14	14	ãîñóäàðñòâåííûå îáùåîáðàçîâàòåëüíûå
ոչ պետական հանրակրթական դպրոցներ	1	1	1	-	-	-	íåãîñóäàðñòâåííûå îáùåîáðàçîâàòåëüíûå
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	3	3	3	3	3	3	Øêîëû ìóçûêàëüíûå, èñêóññòâà,õóäîæåñòâ, äåòñêî-þíîøåñêèå творческие öåíòðû
միջին մասնագիտական ուսումնական	3	3	3	3	4	5	ñðåäíå-ñïåöèàëüíûå ó÷åáíûå
պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	2	2	2	ãîñóäàðñòâåííûå âûñøèå ó÷åáíûå
ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	7	6	6	5	5	3	íåãîñóäàðñòâåííûå âûñøèå ó÷åáíûå

2011թ. ***մայրաքաղաքում*** բնակչության ստացիոնար բուժումն իրականացվել է 9 հիվանդանոցային հիմնարկներում, որոնցում աշխատել են 262 բժիշկ: Միջին բուժանձնակազմի թվաքանակը կազմել է 631 մարդ:

В 2011 году ***в столице*** стационарное лечение населения осуществлялось в 9 лечебных учреждениях, в которых работали 262 врачей. Численность среднего медперсонала составила 631 человек.

2011թ. ***մայրաքաղաքում*** գործել է 3 գրադարան, որոնց գրքային ֆոնդը կազմել է 279.7 հազ. օրինակ:

В 2011 году ***в столице*** действовали 3 библиотеки, книжный фонд которых составил 279.7 тыс. экземпляров.

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՔԱՂԱՔԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.
Í ÅÊ Î Ò Î ÐÛ Å Ï Î ÊÀÇÀÒÅËÈ Ñ Î ÖÈÀËÜ Í Î É ÕÀÐÀÊÒÅÐÈÑÒÈÊÈ Ã.ÑÒÅ Ï À Í ÀÊÅÐÒÀ, 2011ã.

	Ընդամենը Âñåãî	որանցից` èç êî èõ:		
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Բնակչությունը, մարդ	53454	28657	24797	Í àñåëåíèå, ÷åëîâåê
Ծնվածներ, մարդ	1074	500	574	Ðîäèâøèåñÿ, ÷åëîâåê

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից` èç íèõ:		
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Մահացածներ, մարդ	428	210	218	Óìåðøèå, ÷åëîâåê
Ամուսնություններ	419	X	X	Áðàêè
Ամուսնալուծություններ	77	X	X	Ðàçâîäû
Մեկ բնակչի ապահովվածությունը ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ. մ	19.1	X	X	Îáåñïå÷åííîñòü îäíîãî æèòåëÿ îáùåé æèëîé ïëîùàäüþ,êâ.ì.
Կրթություն Հաճախումը կրթօջախներ, մարդ`				Îáðàçîâàíèå Ïîñåùàåìîñòü учебных заведений, ÷åëîâåê
նախադպրոցական	1232	636	596	äîøêîëüíîå
հանրակրթական	7250	3697	3553	îáùåîáðàçîâàòåëьíîå
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի կենտրոններ	896	632	264	цåíòðû ìóçûêàëüíûå, èñêóññòâà,õóäîæåñòâà
միջին մասնագիտական	1414	601	813	ñðåäíåñïåöèàëüíîå
բարձրագույն	5050	2580	2470	âûñøåå
Առողջապահություն				Çäðàâîîõðàíåíèå
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	266468	...	...	ïîñåùàëè ïîëèêëèíèêè â òå÷åíèå ãîäà(÷èñëî ïîñåùåíèé)
Մարզիկներ, մարդ	1986	539	1447	Ñïîðòñìåíû, ÷åëîâåê
Գործազուրկներ (պաշտոնապես գրանցված),մարդ	2861	2728	133	Áåçðàáîòíûå(îôèöèàëüíî çàðåãèñòðèðîâàííûå), ÷åëîâåê
Սոցիալական ապահովություն				Ñîöèàëüíîå îáåñïå÷åíèå
ընդամենը կենսաթոշակառուներ,տարեվերջի դրությամբ, մարդ	11076	...	...	âñåãî ïåíñèîíåðîâ, íà êîíåö ãîäà,человек
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում, հազար				×èñëî ïîñåùåíèé â òå÷åíèå ãîäà, òûñÿ÷
գրադարան	173040	...	...	áèáëèîòåêà
թատրոն	4846	...	...	òåàòð
համերգ	23713	...	...	êîíöåðò
թանգարան	40271	...	...	ìóçåé
Իրավական ոլորտ				Ïðàâîâàÿ îáëàñòü
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	138	...	...	×èñëî ñëó÷àåâ ïðåñòóïëåíèé в течение ãîäà

ԼՂՀ ԱՍԿԵՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆ

Շրջկենտրոնը՝ ք. Ասկերան

ÀÑÊÅÐÀÍÑÊÈÉ ÐÀÉÎÍ ÍÊÐ

Ðàéöåíòð-ã.Àñêåðàí

Տարածքը, քառ. կմ	1191.40	Òåððèòîðèÿ,êâ.êì
ԼՂՀ տարածքում շրջանի տարածքի տեսակարար կշիռը,%	10.4	Óäåëüíûé âåñ òåððèòîðèè ðàéîíà â òåððèòîðèè ÍÊÐ,%
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2012թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ), հա	40800.97	Çåìëè ñåëüñêîõîçÿéñòâåííîãî çíà÷åíèÿ (íà 1-îå èþëÿ 2012ã.), ãà
Քաղաքային համայնքներ	1	Ãîðîäñêèå îáùèíû
Գյուղական համայնքներ	41	Ñåëüñêèå îáùèíû
Գյուղական բնակավայրեր	46	Ñåëüñêèå ìåñòíîñòè
Բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	18025	×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 1-îå ÿíâàðÿ 2012ã., ÷åëîâåê
այդ թվում՝ քաղաքային	2246	*â òîì ÷èñëå:* ãîðîäñêîå
գյուղական	15779	ñåëüñêîå
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը,%	12.5	Óäåëüíûé âåñ ãîðîäñêîãî íàñåëåíèÿ,%
ԼՂՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում շրջանի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. վերջին,%	12.5	Óäåëüíûé âåñ íàñåëåíèÿ ðàéîíà â îáùåé ÷èñëåííîñòè íàñåëåíèÿ ÍÊÐ, íà êîíåö 2011ã.,%

Ասկերանի շրջանի բնակչությունը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է հանրապետության բնակչության ընդհանուր թվաքանակի 12.5 %-ը:

2011թ. հանրապետության արդյունաբերական արտադրանքի ընդհանուր ծավալում ***Ասկերանի շրջանի տեսակարար կշիռը*** կազմել է 4.5 %-ը, գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի՝ 23.3 %-ը, շինարարության՝

Население Аскеранского района по состоянию на 1-е января 2012г. составило 12.5% от общей численности населения республики .

В 2011г. в общем обúеме промышленного производства республики ***удельный вес Аскеранского района*** составил 4.5%, валовой продукции сельского хозяйства-23.3%, строительства-4.2%, доходов, полученных от услуг связи -8.2 %,

4.2%-ը, կապի ծառայություններից ստացված հասույթի՝8.2%-ը,մանրածախ ապրանքաշրջանառությանն՝4.3%-ը, բնակչությանը մատուցված ծառայությունների՝6.1%-ը:

Մինչև 1978թ. կոչվում էր Ստեփանակերտի շրջան: Զբաղեցնում է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքի կենտրոնական մասը, ընդգրկում է հիմնականում Կարկառ գետի ու նրա վտակների ավազանը: Մինչև 1996թ. սկիզբը, կապված պատերազմական, այնուհետև սոցիալ-տնտեսական դժվարին պայմանների հետ, շրջանի բնակչությունը նկատելիորեն նվազել է: Ասկերանի շրջանի տարածքի մի մասը (Կարկառի աջափնյա հատվածը) մտնում էր Արցախի Վարանդա գավառի, իսկ մյուսը (Կարկառի ձախափնյա հատվածը)՝ Խաչենի գավառի մեջ: Այս առումով այն Արցախ-Ղարաբաղ աշխարհի պատմության, մշակույթի ու տնտեսական կյանքի զարգացման մեջ առանձնահատուկ տեղ ունի:

Շրջանի մակերևույթը լեռնային է, խիստ կտրտված գետահովիտներով և անդնդախոր կիրճերով: Համարյա ամբողջապես անտառապատ է, ցածրադիր մասերում՝ թփուտածածկ: Համեմատաբար բարձրադիր է շրջանի արևմտյան հատվածը, որտեղով անցնում է Ղարաբաղի լեռնաշղթան, որի առանձին գագաթներ ունեն ավելի քան 2832 մ բարձրություն: Այստեղից էլ սկիզբ են առնում շրջանի տարածքով հոսող Կարկառ, Մեղրագետ (Բալլուջա), Բադարա, հյուսիսում՝ Քոլատակ գետերը: Շրջանը հարավային մասում սահմանակից է Հադրութի, արևելյան մասում՝ Մարտունու և Աղդամի, արևմտյան մասում՝ Շուշիի և Քաշաթաղի, իսկ հյուսիսային մասում՝ Մարտակերտի շրջաններին:

Ասկերանի շրջանի տարածքում պահպանվել է հայ պատմաճարտարապետական 674 հուշարձան: Դրանցից առանձնահատուկ հետաքրքրություն են ներկայացնում հատկապես Ավետարանոց գյուղի՝ Վարանդայի մելիքության՝ Բերդավանի բազմաթիվ հուշարձանները, ինչպես նաև՝ Ասկերանի պաշտպանական պարիսպը:

Մասնավորապես, Ավետարանոց գյուղի նշանավոր հուշարձաններից են Ս.Աստվածածին եկեղեցին, Կուսանաց

розничного товарооборота- 4.3 %, услуг, оказанных населению- 6.1 %.

До 1978г. назывался Степанакертским районом. Занимает центральную часть территории Нагорно-Карабахской Республики, в основном охватывает бассейн реки Каркар и ее притоков. До начала 1996г., из-за сложившегося военного положения, а позже социально-экономических сложных условий, население района значительно уменьшилось. Часть территории Аскеранского района (правобережье реки Каркар) входила в гавар Арцаха Варанда, а другая (левобережье реки Каркар)- в Хаченский гавар. В этом отношении, он занимает особое место в развитии культурной и экономической жизни истории Арцах-Карабаха.

Поверхность района горная, с обрывистыми плоскогорьями и глубокими ущельями. Почти полностью покрыта лесами, в низменных частях- кустарниками. Сравнительно высокогорна восточная часть района, где проходит Карабахский горный хребет , отдельные вершины которого имеют более чем 2832 м. высоты. Отсюда берут свои истоки реки: Каркар, Меграгет(Баллуджа), Бадара, на севере Колатак, которые протекают по территории всего района. Район на юге граничит с Гадрутским районом, на востоке - с Мартунинским и Агдамским районами, на западе- с Шушинским и Кашатагским районами, а на севере- с Мартакертским районом.

На территории Аскеранского района сохранилось 674 армянских историко-архитектурных памятников. Из них особый интерес представляют многочисленные памятники Бердавана(меликство Варанда) в селе Аветараноц, а также Аскеранская оборонительная крепость.

В частности, из памятников села Аветараноц известна церковь Святой Богородицы, комплекс памятников под

անապատ կոչվող հուշարձանախումբը, որի եկեղեցու գավիթը եղել է Վարանդա գավառի իշխանների՝ Մելիք Շահնազարյանների տոհմական դամբարանը, ինչպես նաև՝ շրջակայքի պարիսպները, տարբեր նշանակության հին շինությունները ու աղբյուրները: Շրջանի առավել կարևոր հուշարձաններից են Շոշկա վանքը, Սարուշեն գյուղի մոտ գտնվող Փիրումաշենի եկեղեցին , Շիկաքար բերդը, Րաֆֆու Աղբյուր-հուշարձանը (Դահրավ գյուղում), Կարկառ գետի վրա XVIII դարի սկզբներին կառուցված «Մազի Կամուրջը», ինչպես նաև Ստեփանակերտի մուտքի մոտ կանգնեցված «Մենք ենք, մեր սարերը» տուֆակերտ ինքնատիպ հուշարձանը: Հայաստանի ժողովրդական քանդակագործ, պրոֆեսոր Սարգիս Բաղդասարյանը այդ տուֆակերտ հուշարձանով հրաշալի մարմնավորել է ղարաբաղցու հպարտությունը, անպարտելիությունը, հաստատակամությու-նը:

Շրջանի գյուղատնտեսությունը մասնագիտացված է հացահատիկի և բանջարաբոստանային մշակության, այգեգործության, պտղաբուծության և անասնաբուծության ուղղությամբ:

Շրջանի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առավել մեծ տեսակարար կշիռ ունի սննդամթերքի, ներառյալ՝ խմիչքները, արտադրությունը:

2011թ. ***շրջանում*** իրական ակտիվներում իրականացրած ներդրումների ծավալը կազմել է 3104.8 մլն դրամ կամ ընդամենի 6.2 տոկոսը:

2011թ. ***շրջանում գործել*** են 333 տնտեսավարող սուբյեկտներ, որոնցից արդյունաբերության ոլորտում գործող 27, շինարարությունում՝18, գյուղատնտեսությու-նում՝ 5, առևտրում՝ 201, ծառայությունների ոլորտում՝ 82:Արդյունաբերական արտա-դրանքի 45.9 %-ն արտահանվում է ԱՊՀ և այլ երկրներ:

2011թ. ***շրջանում գործել*** է 33 ցերեկային դպրոց, 1-ական երաժշտական և արվեստի դպրոց,1 մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոն, 1 գրադարան, 1 թանգարան, 1 հիվանդանոց, 4 գյուղական բժշկական ամբուլատորիա, 38 բուժկետ և այլն:

названием Кусанац анапат, во дворе церкви которого была гробница князей гавара Варанда-Мелик Шахназарянов, а также близрасположенные крепости, строения и родники.Особое место из памятников района занимают: монастырь Шошка, церковь Пирумашен в селе Сарушен, крепость Шикакар,мемориал-родник Раффи (в селе Даграв), мост „Мази Камурдж”, построенный в начале XVIII века, а также оригинальный памятник из туфа “Мы и наши горы ” при въезде в Степанакерт. Армянский народный скульптор, профессор Саргис Багдасарян этим памятником из туфа замечательно олицетворил гордость, непобедимость и непреклонность карабахцев.

Сельское хозяйство района специализировано по линии выращивания зерновых и овоще – бахчевых культур, садоводства, плодоводства и животновод-ства .

Основное направление ***промышлен-ности района*** – обрабатывающая промышленность, в которой наибольший удельный вес имеет производство пищевых продуктов, включая напитки.

В 2011г. ***в районе*** îáúåì инвестиций,осуществленных в реальных активах , составил 3104.8 млн.драмов или 6.2%.

В 2011г. ***в районе действовали*** 333 хозяйствующих субъектов, 27 из которых - в промышленности, 18- в строительстве, 5- в сельском хозяйстве, 201- в торговле, 82- в сфере обслуживания. 45.9% промышленной продукции экспортируется в страны СНГ и в другие страны.

В 2011г. ***в районе действовали*** 33 днев-ных школ, 1 музыкальная школа,1 школа ис-кусства, 1 центр детско-юношеского твор-чества, 1 библиотека, 1 музей, 1 больни-ца, 4 сельских медицинских амбулаторий, 38 медпунктов и др.

ԱՍԿԵՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.

ÍÅÊÎÒÎÐÛÅ ÏÎÊÀÇÀÒÅËÈ ÑÎÖÈÀËÜÍÎÉ ÕÀÐÀÊÒÅÐÈÑÒÈÊÈ **АСКЕРАНСКОГО РАЙОНА**, 2011ã.

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից` èç êîèõ:	
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Բնակչությունը, մարդ	18025	9398	8627	Íàñåëåíèå, ÷åëîâåê
Ծնվածներ, մարդ	251	121	130	Ðîäèâøèåñÿ, ÷åëîâåê
Մահացածներ, մարդ	171	94	77	Óìåðøèå, ÷åëîâåê
Ամուսնություններ	77	X	X	Áðàêè
Ամուսնալուծություններ	10	X	X	Ðàçâîäû
Մեկ բնակչի ապահովվածությունը ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ. մ	27.0	x	x	Îáåñïå÷åííîñòü îäíîãî æèòåëÿ îáùåé æèëîé ïëîùàäüþ,êâ.ì.
Կրթություն Հաճախումը կրթօջախներ, մարդ`				Îáðàçîâàíèå Ïîñåùàåìîñòü учебных заведений, ÷åëîâåê
նախադպրոցական	227	104	123	äîøêîëüíîå
հանրակրթական	2381	1234	1147	îáùåîáðàçîâàòåëüíîå
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի կենտրոններ	203	88	115	цåíòðû ìóçûêàëüíûå, èñêóññòâà,õóäîæåñòâ
Առողջապահություն				Çäðàâîîõðàíåíèå
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	35316	...	...	ïîñåùàëè ïîëèêëèíèêè â òå÷åíèå ãîäà(÷èñëî ïîñåùåíèé)
Մարզիկներ, մարդ	252	68	184	Ñïîðòñìåíû, ÷åëîâåê
Գործազուրկներ (պաշտոնապես գրանցված),մարդ	39	38	1	Áåçðàáîòíûå(îôèöèàëüíî çàðåãèñòðèðîâàííûå), ÷åëîâåê
Սոցիալական ապահովություն				Ñîöèàëüíîå îáåñïå÷åíèå
ընդամենը կենսաթոշակա-ռուներ,տարեվերջի դրությամբ, մարդ	3684	...	...	âñåãî ïåíñèîíåðîâ, íà êîíåö ãîäà, человек
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում, հազար				×èñëî ïîñåùåíèé â òå÷åíèå ãîäà, òûñÿ÷
գրադարան	3580	...	...	áèáëèîòåêà
համերգ	5000	...	...	êîíöåðò
թանգարան	733	...	...	ìóçåé
Իրավական ոլորտ				Ïðàâîâàÿ îáëàñòü
հանցագործության դեպքերի քանակը,տարվա ընթացքում	53	...	...	×èñëî ñëó÷ààâ ïðåñòóпëåíèé â òå÷åíèå ãîäà

Ասկերան քաղաքը շրջանի վարչական կենտրոնն է, որն 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ունի 2246 բնակիչ: Որպես բնակավայր ձևավորվել է 1920 թվականից հետո, իսկ 1982թ. դրան միացել է Ղլիջբաղ գյուղը: 1967 թվականից համարվում է քաղաքատիպ բնակավայր, անվանումն

Город Аскеран является административным центром района, который на 1 января 2012г. имеет 2246 жителей. Как населенная местность был сформирован после 1920г.а в 1982 г. к нему присоединилось село Глиджбаг.С 1967г. считается поселком городского типа,

առաջացել է զորանոց հասկացությունից: Որպես զորանոց հայտնի էր 18-րդ դարի կեսերից: Երկար ժամանակ եղել է Ռուսական զորքի նստավայրը: Պատմական մեծ կարևորություն ներկայացնող հուշարձանը Ասկերանի հանրահայտ բերդապարիսպն է, որը կառուցվել է 1760 թվականին:

Գյուղերից առավել նշանավորներն են՝ Ավետարանոցը, Ոսկեվազը, Նորագյուղը, Այգեստանը, Խաչենը, Շոշը, Խանածախը, Դահրավը, Խնձրիստանը, Պատարան, Խրամորթը:

название образовалось от слова казарма. Как казарма была известна с середины XVIII века. Долгое время являлась местом дислокации Русской Армии. Общеизвестная Аскеранская крепостная стена, которая является знаменитым историческим памятником, была построена в 1760г.

Из сел наиболее известные- Аветараноц, Воскеваз, Норагюх, Айгестан, Хачен, Шош, Ханацах, Даграв, Хндзристан, Патара, Храморт.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÃÎÐÎÄÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого ïóíêòа**	**Տնային տնտեսու թյունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Ասկերան	Аскеран	ք.Ասկերան/г.Аскеран	639	2246
			գ.Քյաթուկ/с.Кятук	9	10

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÑÅËÜÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого ïóíêòа**	**Տնային տնտեսու թյունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Ակնաղբյուր	Àêíàõïþð		171	609
2	Այգեստան	Àéãåñòàí		293	1088
3	Աստղաշեն	Àñòõàøåí		146	503
4	Ավետարանոց	Àâåòàðàíîö		253	1140
5	Արմենակավան	Àðìåíàêàâàí		15	69
6	Պատարա	Ïàòàðà		226	805
7	Բերքաձոր	Áåpêàäçîð		49	185
8	Դահրավ	Äàãðàâ		80	199
9	Դաշուշեն	Äàøóøåí		34	125
10	Իվանյան	Èâàíÿí		304	1273
11	Լուսաձոր	Ëóñàäçîð		53	159
12	Խնապատ	Õíàïàò		226	1037
13	Խանցք	Õàíöê		65	256

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого ïóíêòà**	**Տնային տնտեսու թյունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ** 01.01.2012 **թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
14	Խաչեն	Õà÷åí		105	338
15	Խաչմաչ	Õà÷ìà÷		53	209
16	Խնածախ	Õíàöàõ		157	608
17	Խնձրիստան	Õíäçðèñòàн		223	819
18	Խրամորթ	Õðàìîðò		128	513
19	Ծաղկաշատ	Öàõêàøàò		57	174
20	Կարմիր գյուղ	Êàðìèð ãþõ		65	176
21	Հարավ	Ãàðîâ		98	317
22	Հիլիս	Õèëèñ		50	200
23	Հովսեփավան	Îâñåïàâàí		35	173
24	Մադաթաշեն	Мадаташен		28	103
25	Մխիթարիշեն	Мхитарашен		20	80
26	Մոշխմհատ	Мошхмхат		20	51
27	Նախիջևանիկ	Нахиджеваник		66	210
28	Նորագյուղ	Норагюх		353	1514
29	Ներքին Սզնեք	Неркин Сзнек		36	131
30	Շոշ	Шош		185	654
31	Ջրաղացներ	Джрахацнер		36	106
32	Ռև	Рев		23	107
33	Սառնաղբյուր	Сарнахбюр	Սառնաղբյուր/ Сарнахбюр	26	114
			Դահրազ/ Даграз	4	5
34	Սարդարաշեն	Сардарашен		38	146
35	Սարուշեն	Сарушен		100	390
36	Սղնախ	Схнах		57	285
37	Վարդաձոր	Вардадзор	Վարդաձոր/ Вардадзор	82	266
			Վարազաբուն/Варазабун	11	37
38	Վերին Սզնեք	Верин Сзнек		10	29
39	Ուղտասար	Ухтасар		43	228
40	Փառուխ	Фарух		20	73
41	Քռասնի	Красни		65	265

ԼՂՀ ՀԱԴՐՈՒԹԻ ՇՐՋԱՆ

Շրջկենտրոնը՝ ք. Հադրութ

ÃÀÄÐÓÒÑÊÈÉ ÐÀÉÎÍ ÍÊÐ

Ðàéîííûé öåíòð-ã. Ãàäðóò

Տարածքը, քառ. կմ	1876.76	Òåððèòîðèÿ,êâ.êì
ԼՂՀ տարածքում շրջանի տարածքի տեսակարար կշիռը,%	16.4	Óäåëüíûé âåñ òåððèòîðèè ðàéîíà â òåððèòîðèè ÍÊÐ,%
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2012թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ), հա	108365.03	Çåìëè ñåëüñêîõîçÿéñòâåííîãî çíà÷åíèÿ (íà 1-îå èþëÿ 2012ã.), ãà
Քաղաքային համայնքներ	1	Ãîðîäñêèå îáùèíû
Գյուղական համայնքներ	29	Ñåëüñêèå îáùèíû
Գյուղական բնակավայրեր	45	Ñåëüñêèå ìåñòíîñòè
Բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	12623	×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 1-îå ÿíâàðÿ 2012ã., ÷åëîâåê
այդ թվում՝ քաղաքային	3391	*â òîì ÷èñëå:* ãîðîäñêîå
գյուղական	9232	ñåëüñêîå
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը,%	26.9	Óäåëüíûé âåñ ãîðîäñêîãî íàñåëåíèÿ,%
ԼՂՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում շրջանի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. վերջին,%	8.7	Óäåëüíûé âåñ íàñåëåíèÿ ðàéîíà â îáùåé ÷èñëåííîñòè íàñåëåíèÿ ÍÊÐ, íà êîíåö 2011ã.,%

ԼՂՀ Հադրութի շրջանն զբաղեցնում է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքի հարավային մասը:

Այս շրջանի տարածքը հիմնականում համապատասխանում է պատմական Արցախի Դիզակի մելիքության տարածքին և աչքի է ընկնում հայկական պատմաճարտարապետական մեծ հետաքրքրություն ներկայացնող բազմաթիվ հուշարձաններով: Դիզափայտ լեռան վրա

Гадрутский район занимает южную часть Нагорно- Карабахской Республики.

Территория этого района в основном соответствует исторической территории Арцахского меликства Дизак,где расположены многочисленные историко-архитектурные памятники, представляющие большой интерес. Построеннная на горе Дизапайт церковь“Спитак тачар”(Белый

կառուցված «Սպիտակ տաճարը» հնագույն ուխտատեղի է:

Հադրութի շրջանի տարածքում կա 486 հայկական պատմաճարտարապետական հուշարձան, դրանց մեծ մասը գիտաճանաչողական նշանակություն ունի: Առավել հիշարժան են Տողասարի լանջին գտնվող Գտիչ կամ Քթեշ վանքը (XIIIդ.), Օխտը դռնի վանքը՝ Մոխրենես գյուղի մոտ (VIIդ.), Տող գյուղի Ս.Ստեփանոս, Ս.Հովհաննես եկեղեցիները, Մեծ Թաղլարի մոտ գտնվող Ճոխտ պռվածառի վանքը, Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցին, Դրախտիկ գյուղի մոտ գտնվող Գրիգոր Նարեկացի եկեղեցին, Ծակուռի գյուղի Ծաղկավանքը, Հակակու գյուղի Ս.Աստվածածին եկեղեցին, Խանձաձորի՝ Ս.Հովհաննես եկեղեցին, Թաղոտ գյուղի մոտ գտնվող Յոթ խաչ վանքը, Դիզափայտի հուշարձանները և այլն: Եզակի հետաքրքրություն է ներկայացնում Ազոխ գյուղի մոտ գտնվող քարանձավային համալիրը: Աչքի են ընկնում նաև Իշխանագետի վրա կառուցված և այժմ էլ գործող հնագույն կամուրջները, Մեծ Թաղլարի մոտ գտնվող Ծծախաչ քարանձավը, Մարիամաձոր գյուղից ոչ մեծ հեռավորության վրա գտնվող «Վնեսա ղալա» բերդը, Խծաբերդի մոտ գտնվող Բերդ-Քարայրը և շատ հուշարձաններ:

Լեռնային կտրտված մակերևույթի պատճառով դաշտավարության համար նպաստավոր հողատարածքներն ավելի քիչ են: Այդ տեսակետից համեմատաբար նպաստավոր են Իշխանագետի ու նրա վտակների հովիտները: Կլիման ընդհանուր առմամբ չոր մերձարևադարձային է: Տարեկան միջին ջերմաստիճանը ցածրադիր վայրերում +11.7^{0}C, բարձրադիր վայրերում՝ -1^{0}C: Տեղումների միջին տարեկան քանակը 500-700մմ է:

Հադրութի շրջանի բնակչությունը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է հանրապետության բնակչության ընդհանուր թվաքանակի 8.7 %-ը:

2011թ. շրջանի տնտեսության հիմնական ճյուղերի տեսակարար կշիռը հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են՝ արդյունաբերությունը՝2.0%ը,գյուղատնտեսու թյունը՝14.8%ը,շինարարությունը՝ 5.2%, կապի ծառայություններից ստացված հասույթ՝ 7.0%ը,մանրածախ ապրանքաշրջանառու-

храм)- древнейшее место паломничества .

На территории ***Гадрутского района*** есть 486 армянских историко-архитектурных памятников , большая часть которых имеет научно-познавательное значение. Особенно знамениты монастырь Гтич или Ктеш(VIIIв.) на склоне Тогасар, монастырь Охты дрни возле села Мохренес (VIIв.), церкви Св. Степанос, Св.Ованнес села Тог , монастырь Чохт првацар возле села Мец Таглар, церковь св. Аменапркича, церковь Григора Нарекаци возле села Драхтик, монастырь Цахкаванк села Цакури, церковь св. Богородицы в селе Хакаку, церковь Св. Ованесса села Ханзадзор, монастырь Йот хач села Тагот, памятники Дизапайта и другие. Особый интерес представляет пещерный комплекс возле села Азох. Знамениты также древнейшие мосты, действующие и в настоящее время, на реке Ишханагет, пещера Тцахач возле села Мец Таглар, крепость ,,Внеса гала”, находящаяся недалеко от села Мариамадзор, крепость Бердкарайр возле села Хцаберд и другие памятники.

Из-за горной обрывистой поверхности пахотных земель здесь меньше. С этой точки зрения, сравнительно благоприятны для пастбища долины реки Ишханагет и ее притоков. Климат в целом сухой, тропический. Среднегодовая температура в низинах +11.7 ^{o} C, на высокогорье-1°C. Среднегодовое количество осадков 500-700мм.

Население Гадрутского района на 1-ое января 2012г. составило 8.7 % от общей численности населения Республики .

В 2011г. удельный вес основных отраслей экономики района в общих обúемах соответствующих отраслей республики составили: промышленность-2.0 %, сельское хозяйство-14.8%,строительство-5.2%, доходы, полученные от служб связи- 7.0 %, розничный товарооборот-3.5%,услуги,

թյուն`3.5%ը,բնակչությանը մատուցված ծառայությունններ` 4.2 %:

Շրջանի տնտեսության առաջատար ճյուղը գյուղատնտեսությունն է, հատկապես հացահատիկի, բանջարեղենի և անասնաբուծական մթերքի արտադրությունը:

2011թ. ***շրջանում*** իրական ակտիվներում իրականացրած ներդրումների ծավալը կազմել է 1420.1 մլն դրամ կամ ընդամենի 2.8 տոկոսը:

2011թ. ***շրջանում գործել են*** 235 տնտեսավարող սուբյեկտներ, որոնցից`43 կազմակերպություն և 192 անհատ ձեռնարկատեր:

2011թ. ***շրջանում գործել*** է 25 ցերեկային դպրոց, 1-ական երաժշտական և արվեստի դպրոց,1 մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոն,1 գրադարան, 1 հիվանդանոց, 4 գյուղական բժշկական ամբուլատորիա, 26 բուժկետ և այլն:

оказанные населению - 4.2%.

Ведущая отрасль ***экономики района*** –это сельское хозяйство, особенно производство зерновых, овощей и животноводческой продукции.

В 2011г. ***в районе*** îáúåì инвестиций,осуществленных в реальных активах , составил 1420.1 млн.драмов или 2.8%.

В 2011г. в ***районе действовали*** 235 хозяйствующих субъектов, из которых 43 организации и 192 индивидуальных предпринимателей.

В 2011г. в ***районе действовали*** 25 дневных школ, 1 музыкальная школа,1 школа искусства, 1 центр детско-юношеского творчества, 1 библиотека, 1 больница, 4 сельских медицинских амбулаторий, 26 медпунктов и др.

ՀԱԴՐՈՒԹԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.

ÍÅÊÎÒÎÐÛÅ ÏÎÊÀÇÀÒÅËÈ ÑÎÖÈÀËÜÍÎÉ ÕÀÐÀÊÒÅÐÈÑÒÈÊÈ ÃÀÄÐÓÒÑÊÎÃÎ **РАЙОНА**, 2011ã.

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից` èç íèõ:		
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Բնակչությունը, մարդ	12623	6286	6337	Íàñåëåíèå, ÷åëîâåê
Ծնվածներ, մարդ	206	97	109	Ðîäèâøèåñÿ, ÷åëîâåê
Մահացածներ, մարդ	123	55	68	Óìåðøèå, ÷åëîâåê
Ամուսնություններ	72	X	X	Áðàêè
Ամուսնալուծություններ	11	X	X	Ðàçâîäû
Մեկ բնակչի ապահովվածությունը ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ. մ	25.4	X	X	Îáåñïå÷åííîñòü îäíîãî æèòåëÿ îáùåé æèëîé ïëîùàäüþ,êâ.ì.
Կրթություն Հաճախումը կրթօջախներ, մարդ`				Îáðàçîâàíèå Ïîñåùàåìîñòü учебных заведений, ÷åëîâåê
նախադպրոցական	208	106	102	äîøêîëüíîå
հանրակրթական	2032	976	1056	îáùåîáðàçîâàòåëüíîå
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի կենտրոններ	196	111	85	цåíòðû ìóçûêàëüíûå, èñêóññòâà,õóäîæåñòâ
Առողջապահություն				Çäðàâîîõðàíåíèå
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	21541	...	...	ïîñåùàëè ïîëèêëèíèêè â òå÷åíèå ãîäà(÷èñëî ïîñåùåíèé)
Մարզիկներ, մարդ	264	64	200	Ñïîðòñìåíû, ÷åëîâåê
Գործազուրկներ (պաշտոնապես գրանցված),մարդ	82	82	-	Áåçðàáîòíûå(îôèöèàëüíî çàðåãèñòðèðîâàííûå), ÷åëîâåê
Սոցիալական ապահովություն				Ñîöèàëüíîå îáåñïå÷åíèå

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից` èç êîèõ:		
		կանայք æåíщèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
ընդամենը կենսաթոշակա-ռուներ,տարեվերջի դրությամբ, մարդ	2948	...	...	âñåãî ïåíñèîíåðîâ, íà êîíåö ãîäà,человек
Հանախումների քանակը տարվա ընթացքում, հազար				×èñëî ïîñåùåíèé â òå÷åíèå ãîäà, òûñÿ÷
գրադարան	3752	...	...	áèáëèîòåêà
համերգ	1000	…	…	êîíöåðò
թանգարան	7027	…	…	ìóçåé
Իրավական ոլորտ				Ïðàâîâàÿ îáëàñòü
հանցագործության դեպքերի քանակը,տարվա ընթացքում	20	...	...	×èñëî ñëó÷ààâ ïðåñòóïëåíèé â òå÷åíèå ãîäà

Հադրութ քաղաքը շրջանի վարչական կենտրոնն է 1923 թվականից, որն 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ունի 3391 բնակիչ: Տեղաբաշխված է Դիզափայտի լեռնաճյուղերի գեղատեսիլ հովիտներից մեկում, այդ լեռնաճյուղերից սկիզբ առնող երկու գետակների միախառնման վայրում, որտեղից և առաջացել է բնակավայրի անվանումը («Հադրութ» նշանակում է գետամեջ):

Գյուղական բնակավայրերից առավել նշանավոր են Մեծ Թաղլարը, Հին Թաղլարը, Տողը, Տումին, Ազոխը, Դրախտիկը, ՈՒխտաձորը, Թաղոտը:

Город Гадрут-административный центр района с 1923 года, на 1-ое января 2012г. имеет 3391 жителей. Он расположен в одной из прекрасных долин горного ответвления Дизапайта, на месте слияния двух речек , берущих свои истоки с этих горных ответвлений , отсюда и образовалось название населенного пункта(,,Гадрут” означает межречье).

Из сельских населенных пунктов особо знамениты Мец Таглар, Хин Таглар, Тог, Туми, Азох, Драхтик, Ухтадзор, Тагот.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

ÃÎÐÎÄÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Íàçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը** **Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսու թյունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	ք Հադրութ	г.Гадрут	ք Հադրութ/г.Гадрут	863	3391
			գ. Տյաք/с.Тяк	32	65
			գ. Վանք/с.Ванк	37	119

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

ÑÅËÜÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Íàçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը** **Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսու թյունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Ազոխ	Азох		215	761
2	Ակնաղբյուր	Акнахбюр		77	337

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը** **Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսու թյունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
3	Այգեստան	Айгестан	գ. Այգեստան/с.Айгестан	80	318
			գ. Մելիքաշեն/с.Меликашен	5	11
4	Առաքել	Аракел	գ. Առաքել/с.Аракел	29	131
			գ. Ձորագյուղ/с.Дзорагюх	12	41
			գ. Սարալանջ/с.Сараландж	6	23
			գ. Ջրաբերդ/с.Джраберд	1	2
5	Առաջամուղ	Араджамух		18	91
6	Արևշատ	Аревшат		50	197
7	Բանաձոր	Банадзор	գ. Բանաձոր/с. Банадзор	62	174
			գ. Ցոր/с.Цор	6	17
8	Դրախտիկ	Драхтик		119	435
9	Թաղասեռ	Тагасер		134	451
10	Թաղոտ	Тагот		62	171
11	Խանձաձոր		գ. Խանձաձոր/Хангзадзор	34	133
			գ. Հայկավան/Айкаван	13	61
12	Խծաբերդ	Хцаберд	գ. Խծաբերդ/с. Хцаберд	40	111
			գ. Սպիտակաշեն/ с.Спитакашен	3	9
			գ. Արփագետիկ/ с.Арпагетик	4	20
13	Ծակուռի	Цакури		28	96
14	Ծամձոր	Цамдзор	գ. Ծամձոր/с. Цамдзор	32	47
			գ. Սարինշեն/с.Сариншен	7	16
15	Հարթաշեն	Харташен		35	95
16	Հակակու	Хакаку		36	141
17	Հին Թաղեր	Хин Тагер		39	97
18	Մարիամաձոր	Мариамадзор		73	241
19	Մեծ Թաղեր	Мец Тагер		465	1510
20	Մոխրենես	Мохренес		50	167
21	Նորաշեն	Норашен		44	167
22	Պլեթանց	Плетанц	գ. Պլեթանց/с. Плетанц	12	30
			գ. Ծաղկավանք/ с.Цахкаванк	2	3
23	Ջրակուս	Джракус		55	246
24	Վարդաշատ	Вардашат		54	179
25	Տող	Тог		191	792
26	Տումի	Туми		198	616
27	Ուխտաձոր	Ухтадзор		92	290
28	Քյուրաթաղ	Кюратаг		66	316
29	Կարմրակուճ	Кармракуч		49	125

ԼՂՀ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆ

Շրջկենտրոնը՝ ք. Մարտակերտ

Ì ÀÐÒÀÊÅÐÒÑÊÈÉ ÐÀÉÎÍ ÍÊÐ

Ðàéöåíòð- ã. Ìàðòàêåðò

Տարածքը, քառ. կմ	1795.07	Òåððèòîðèÿ,êâ.êì
ԼՂՀ տարածքում շրջանի տարածքի տեսակարար կշիռը,%	15.7	Óäåëüíûé âåñ òåððèòîðèè ðàéîíà â òåððèòîðèè ÍÊÐ,%
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2012թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ), հա	69931.14	Çåìëè ñåëüñêîõîçÿéñòâåííîãî çíà÷åíèÿ (íà 1-îå èþëÿ 2012ã.), ãà
Քաղաքային համայնքներ	1	Ãîðîäñêèå îáùèíû
Գյուղական համայնքներ	42	Ñåëüñêèå îáùèíû
Գյուղական բնակավայրեր	63	Ñåëüñêèå ìåñòíîñòè
Բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	19824	×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 1-îå ÿíâàðÿ 2012ã., ÷åëîâåê
այդ թվում՝ քաղաքային	4279	*â òîì ÷èñëå:* ãîðîäñêîå
գյուղական	15545	ñåëüñêîå
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը,%	21.6	Óäåëüíûé âåñ ãîðîäñêîãî íàñåëåíèÿ,%
ԼՂՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում շրջանի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. վերջին,%	13.7	Óäåëüíûé âåñ íàñåëåíèÿ ðàéîíà â îáùåé ÷èñëåííîñòè íàñåëåíèÿ ÍÊÐ, íà êîíåö 2011ã.,%

ԼՂՀ Մարտակերտի շրջանը զբաղեցնում է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքի հյուսիսային մասը՝ Խաչեն և Քոլատակ գետերի ավազաններից դեպի հյուսիս ընկած ամբողջ հատվածը: Ընդգրկում է պատմական Արցախի Ջրաբերդ գավառը և Խաչեն ու Գյուլիստան գավառների զգալի մասը:

Արցախի պատմության մեջ ունեցած դերով, այստեղ առկա հսկայական հնագույն պատմաճարտարապետական եզակի

Мартакертский район НКР занимает северную часть территории Нагорно-Карабахской Республики - всю часть от бассейна рек Хачен и Колатак к северу. Включает гавар Джраберд и значительную часть гаваров Хачен и Гюлистан исторического Арцаха.

С наличием гигантских древнейших историко-архитектурных редких обелисков, сыгравшие свою роль в истории Арцаха, а

կոթողների քանակով, ինչպես նաև անզուգական բնությամբ ***Մարտակերտի շրջանն*** առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում: Բավական է նշել, որ Լեռնային Ղարաբաղի տարածքում մինչև այժմ հայտնի հայկական հուշարձանների շուրջ 40.0 տոկոսը գտնվում է Մարտակերտի շրջանում: Դրանցից հատկապես պատմական մեծ արժեք են ներկայացնում Գանձասարի վանքը, Կարմիր, Երիցմանկանց, Եղիշե առաքյալի, Ամենափրկիչ, Հոռեկա, Հավապտուկ վանքերը, Խոխանաձկաբերդը, Պառավաձորի եկեղեցին, Կաչաղակաբերդը, Ջրաբերդը, Մելիք Բեգլարյանների ապարանքը, Վանքասարը և ճարտապետական այլ համալիրներ:

Առանձնահատուկ է հատկապես Գանձասարի վանքը: «13-րդ դարի հայկական ճարտարապետական հանրագիտարան», այսպես է գնահատել ռուս անվանի արվեստաբան Անատոլի Յակոբսոնը Արցախի պատմաճարտապետական կանգուն հուշարձանների գոհարը՝ Գանձասարի վանքը: Տեղանքը, ուր գտնվում է վանքը, ծովի մակերևույթից մոտ 1300մ բարձրություն ունի, շրջապատված է անտառներով ու այգիներով: Մարտակերտի շրջանի այն մասը, որտեղ Գանձասարի վանքն է, նախկինում մտել է Խամսայի հինգ մելիքություններից ամենահզորի՝ Խաչեն մելիքության տարածքի մեջ:

Գանձասարի վանքի կառուցումը սկսվել է 1216 թվականին և ավարտվել 1238-ին: Այն կառուցել է Խաչենի մեծ իշխան Հասան-Ջալալյանը (Հասան-Ջալալ-Դոլան): Հենց Հասան-Ջալալյան իշխանական տոհմի շնորհիվ էլ Գանձասարը մինչև XIX դարի սկիզբը եղել է Արցախի կրոնական, քաղաքական, մշակութային, տնտեսական, պաշտոնական խոշոր կենտրոնը: Գանձասարը երկար ժամանակ, XV դարից հետո, եղել է Հայկական եկեղեցու Աղվանից կաթողիկոսների նստավայրը:

Մարտակերտի շրջանի տարածքով են հոսում երկու համեմատաբար խոշոր՝ Թարթառ (նախկինում՝ Տրտու) և Խաչեն գետերը՝ իրենց բազմաթիվ վտակներով:

Շրջանի տարածքը հարուստ է պղնձի, բազմամետաղների, ոսկու և այլ մետաղային հանածոների, բազալտի, տուֆի, կրաքարի

также с несравненной природой, ***Мартакертский район*** представляет особый интерес. Достаточно отметить, что 40% известных до настоящего времени армянских памятников Нагорного Карабаха находятся в Мартакертском районе. Из них особенную историческую ценность представляют монастырь Гандзасар, Кармир, Ерицманканц, апостола Егише, Аменапркич, Хорека, монастыри Аваптук, Хоханакаберд, церковь Паравадзор, Качахакаберд, Джраберд, дворец Мелик Бегларянов, Ванкасар и другие архитектурные комплексы.

Особенно,уникален монастырь Гандзасар. ,,Энциклопедия армянской архитектуры XIII века ”,- так оценил известный русский искусствовед Анатолий Якобсон жемчужину сохранившихся Арцахских историко-архитектурных памятников- монастырь Гандзасар. Местность, где расположен монастырь, находится на высоте 1300м над уровнем моря и окружен лесами и садами. Та часть Мартакертского района, где находится монастырь Гандзасар, в прошлом входила в территорию самого могущественного из пяти меликств Хамсы- меликство Хачен.

Строительство монастыря Гандзасар началось в 1216 году и закончилось в 1238году. Построил его правитель Хаченского меликства Гасан-Джалалян (Гасан-Джалал-Дола). Именно благодаря княжескому роду Гасан- Джалалянов Гандзасар до начала XIX века был религиозным, политическим, культурным , экономическим, официальным крупным центром Арцаха. Монастырь долгое время, после XVвека, был резиденцией католикосата Армянской Церкви Агвана.

По территории ***Мартакертского района*** текут две сравнительно крупные реки -Тартар (в прошлом -Трту) и Хачен со своими многочисленными притоками.

Территория ***района*** богата запасами меди, разных металлов, золота и металлических руд, базальта, туфа,

պաշարներով:

Շրջանի տարածքի մեծ մասը անտառածածկ է: ԼՂՀ անտառների կեսից ավելին գտնվում է Մարտակերտի շրջանում: Անտառներում շատ տարածված են վայրի պտղատու ծառատեսակները:

Մարտակերտի շրջանի բնակչությունը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է հանրապետության բնակչության ընդհանուր թվաքանակի 13.7 %-ը:

2011թ. ***շրջանի*** տնտեսության հիմնական ճյուղերի տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

известняка.

Большая часть территории ***района*** покрыта лесами , больше половины лесов НКР находятся в Мартакертском районе. В лесах очень распространены дикие виды плодовых деревьев.

Население Мартакертского района на 1-ое января 2012г. составило 13.7 %. общей численности населения Республики.

Удельные веса основных отраслей ***экономики района*** в общих обйемах соответствующих основных отраслей республики в 2011г. составили:

• արդյունաբերություն	40.2%	ïðî ì û øëå í í îñòü
• շինարարություն	14.6%	ñòðîèòåëüñòâî
• առևտուր	4.4%	òîðãîâëÿ
• կապ	6.7%	ñâÿçü
• ծառայություններ	4.7%	óñëóãè
• գյուղատնտեսություն	17.6%	ñåëüñêîå õîçÿéñòâî

Մարտակերտի շրջանի գյուղատնտեսությունը զգալիորեն տուժել է պատերազմական գործողությունների պատճառով: 8 բնակավայր, որտեղ հիմնականում զարգացած էր բուսաբուծությունը, ներկայումս ժամանակավորապես գտնվում է թշնամու վերահսկողության տակ, և 6-ը՝ ռազմական գործողություններից հետո բնակեցված չէ:

Сельское хозяйство Мартакертского района значительно пострадало от военных действий: 8 населенных пунктов, где в основном было развито растениеводство, ныне временно находится под контролем противника, 6- не заселены после военных действий.

Արդյունաբերությունը ներկայումս շրջանում նշանակալից տեղ և դեր ունի: Շրջանում օտարերկրյա ներդրումները հիմնականում իրականացվել են արդյունաբերության ոլորտում: Հանրապետության արդյունաբերական արտադրանքում նշանակալի չափը ապահովվել է «Բեյզ Մեթլս» ՓԲԸ-ի շնորհիվ, որը իրականացնում է գունավոր մետաղների արդյունահանում: Շրջանը բացառիկ դեր ունի նաև էներգետիկայի բնագավառում: Այստեղ է գտնվում հանրապետության էլեկտրաէներգիայի արտադրության հիմնական ներուժը:

В настоящее время ***промышленность*** занимает значительное место и роль в ***районе***. В районе вклады иностранных инвестиций в основном были осуществлены в отрасли промышленности. Значительную часть промышленного производства республики обеспечивает ЗАО ,,Бейз Метлс”, которое осуществляет добычу цветных металлов. Район имеет исключительную роль и в отрасли энергетики.Здесь находится основной потенциал производства электроэнергии республики.

2011թ. ***շրջանում իրականացված շինարարության*** ծավալը կազմել է 6333.1 մլն դրամ (ընդամենի 14.6 տոկոսը), որից՝ 3891.6

В 2011 году в районе объем осуществленного строительства составил 6333.1 млн. драм (14.6% от всего), из них:

մլն դրամը կամ 61.4 տոկոսը՝ արդյունաբերության ոլորտում, 894.0 մլն դրամը կամ 14.1 տոկոսը՝ բնակ-կոմունալ տնտեսությունում:

2011թ. ԼՂՀ պետական բյուջեի և այլ միջոցների հաշվին ***շրջանում շահագործման են հանձվել*** 1107.6 քառ. մետր ընդհանուր (օգտակար) մակերեսով 13 բնակարան և առանձնատուն:

2011թ. ***շրջանում*** իրական ակտիվներում իրականացրած ներդրումների ծավալը կազմել է 506.2 մլն դրամ կամ ընդամենի 1.0 տոկոսը:

2011թ. ***շրջանում գործել են*** 36 ցերեկային դպրոց, 1-ական երաժշտական և արվեստի դպրոց,1 մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոն,1 գրադարան, 1 թանգարան, 1 հիվանդանոց, 3 գյուղական տարածքային հիվանդանոց, 2 գյուղական բժշկական ամբուլատորիա, 38 բուժկետ և այլն:

2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ***Մարտակերտի շրջանում գործել*** են 367 տնտեսավարող սուբյեկտ, որոնցից՝ 55 կազմակերպություն և 312 անհատ ձեռնարկատեր:

3891.6 млн. драм или 61.4% в отрасли промышленности, 894.0 млн.драм или 14.1% в жилищно-коммунальном хозяйстве.

В 2011 году за счет средств государственного бюджета и других средств ***в районе были сданы в эксплуатацию*** 13 квартир и домов с общей (полезной) площадью 1107.6 м^2.

В 2011г. ***в районе*** îáúåì инвестиций,осуществленных в реальных активах , составил 506.2 млн.драмов или 1.0%.

В 2011г. ***в районе действовали*** 36 дневных школ, 1 музыкальная школа,1 школа искусства, 1 центр детско-юношеского творчества, 1 библиотека, 1 музей, 1 больница, 3 сельские медицинские больницы, 2 сельские медицинские амбулатории, 38 медпунктов и др.

На 1-ое января 2012г. в ***Мартакертском районе действовали*** 367 хозяйствующих субъектов, из них: 55 организаций и 312 индивидуальных предпринимателей.

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.
ÍÅÊÎÒÎÐÛÅ ÏÎÊÀÇÀÒÅËÈ ÑÎÖÈÀËÜÍÎÉ ÕÀÐÀÊÒÅÐÈÑÒÈÊÈ ÌÀÐÒÀÊÅÐÒÑÊÎÃÎ **РАЙОНА**, 2011ã.

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից՝ èç êîèõ:		
		կանայք æåíщèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Բնակչությունը, մարդ	19824	10037	9787	Íàñåëåíèå, ÷åëîâåê
Ծնվածներ, մարդ	323	152	171	Ðîäèâøèåñÿ, ÷åëîâåê
Մահացածներ, մարդ	217	115	102	Óìåðøèå, ÷åëîâåê
Ամուսնություններ	77	X	X	Áðàêè
Ամուսնալուծություններ	21	X	X	Ðàçâîäû
Մեկ բնակչի ապահովվածությունը ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ. մ	29.4	X	X	Îáåñïå÷åííîñòü îäíîãî æèòåëÿ îáùåé æèëîé ïëîùàäüþ,êâ.ì.
Կրթություն Հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Îáðàçîâàíèå Ïîñåùàåìîñòü учебных заведений, ÷åëîâåê
նախադպրոցական	468	261	207	äîøêîëüíîå
հանրակրթական	3159	1611	1548	îáùåîáðàçîâàòåëüíîå
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի կենտրոններ	235	140	95	цåíòðû ìóçûêàëüíûå, èñêóññòâà,õóäîæåñòâ
Առողջապահություն				Çäðàâîîõðàíåíèå

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից` èç êîèõ:	
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	57858	...	...	ïîñåùàëè ïîëèêëèíèêè â òå÷åíèå ãîäà(÷èñëî ïîñåùåíèé)
Մարզիկներ, մարդ	300	46	254	Ñïîðòñìåíû, ÷åëîâåê
Գործազուրկներ (պաշտոնապես գրանցված),մարդ	110	106	4	Áåçðàáîòíûå(îôèöèàëüíî çàðåãèñòðèðîâàííûå), ÷åëîâåê
Սոցիալական ապահովություն *				Ñîöèàëüíîå îáåñïå÷åíèå[1]
ընդամենը կենսաթոշակա-ռուներ,տարեվերջի դրությամբ, մարդ	6245	...	...	âñåãî ïåíñèîíåðîâ, íà êîíåö ãîäà, человек
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում, հազար				×èñëî ïîñåùåíèé â òå÷åíèå ãîäà, òûñÿ÷
գրադարան	16800	...	...	áèáëèîòåêà
համերգ	2942	…	…	êîíöåðò
թանգարան	1200	…	…	ìóçåé
Իրավական ոլորտ				Ïðàâîâàÿ îáëàñòü
հանցագործության դեպքերի քանակը,տարվա ընթացքում	47	...	...	×èñëî ñëó÷àåâ ïðåñòóплëåíèé â òå÷åíèå ãîäà

Մարտակերտ քաղաքը շրջանի վարչական կենտրոնն է, որն 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ունի 4279 բնակիչ: Տեղադրված է Կուսապատի Լեռնահովտից դեպի Արցախի հարթավայրը դուրս գալու սահմանագլխին: Հարթավայրից դեպի Արցախի լեռներն անցնող այս հատվածում հայերը հաճախակի են կատաղի մարտեր մղել տարացեղ հրոսակների դեմ, արդյունքում և ստացել մարտերում կերտված անունը` Մարտակերտ:

Գյուղական բնակավայրերից նշանավոր են Հաթերքը, Մեծ Շենը, Վանքը, Առաջաձորը, Ն. Հոռաթաղը, Չլդրանը, Մոխրաթաղը, Կուսապատը, Վ. Հոռաթաղը, Դրմբոնը, Քոլատակը, Ծմակահողը:

Город Мартакерт - административный центр, который на 1-ое января 2012г. имеет 4279 жителей. Город находится на границе долины Кусапат и тянется до Арцахского плоскогорья. В этой части, которая проходит от долины до Арцахских гор, армяне часто вели ожесточенные бои против разных варварских племен, в результате и получили, сотканное в битвах название- Мартакерт.

Из сельских населенных пунктов наиболее известны- Атерк, Мец Щен, Ванк, Арачадзор, Н. Хоратаг, Члдран , Мохратаг, Кусапат, В.Хоратаг, Дрмбон, Колатак, Цмакахог.

* *Ներառված են Շահումյանի շրջանի տվյալները :*

Включены данные Шаумянского района.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÃÎÐÎÄÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Íàçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսությունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Մարտակերտ	Мартакерт		1519	4279

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÑÅËÜÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Íàçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսությունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Աղաբեկալանջ	Агабекаландж		38	156
2	Առաչաձոր	Арачадзор		214	649
3	Գառնաքար	Гарнакар		35	153
4	Գետավան	Гетаван		101	318
5	Դրմբոն	Дрмбон		89	664
6	Զագլիկ	Заглик		56	246
7	Զարդախաչ	Зардахач		44	139
8	Թալիշ	Талиш		137	563
9	Թբլղու	Тблгу		49	157
10	Խնկավան	Хнкаван		56	187
11	Ծաղկաշեն	Цахкашен		41	144
12	Ծմակահող	Цмакаох		62	256
13	Կիչան	Кичан		38	178
14	Կոճողոտ	Кочогот		152	502
15	Կուսապատ	Кусапат		77	239
16	Հաթերք	Атерк		474	1597
17	Հարությունագոմեր	Арутюнагомер		100	507
18	Հովտաշեն	Овташен		83	269
19	Ճանկաթաղ	Джанкатаг		96	280
20	Մատաղիս	Матагис		73	527
21	Մաղավուզ	Магавуз	գ. Մաղավուզ/с.Магавуз	101	405
			գ. Քմքաձոր/ с.Кмкадзор	28	111
22	Մեծ շեն	Мец шен		91	339
23	Մեհմանա	Мехмана		25	11
24	Մոխրաթաղ	Мохратаг		94	338
25	Ներքին Հոռաթաղ	Неркин Оратаг		232	896
26	Նոր Այգեստան	Нор Айгестан		39	171

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	Բնակավայրերի անվանումը **Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	Տնային տնտեսությունների թիվը ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
27	Նոր Կարմիրավան	Нор Кармираван		22	99
28	Նոր Հայկաջուր	Нор Айкаджур	գ. Նոր Հայկաջուր / с. Нор Айкаджур	31	110
			գ. Նոր Ջրաբերդ/ с. Нор Джраберд	24	78
29	Նոր Ղազանչի	Нор Газанчи		36	128
30	Նոր Մարաղա	Нор Марага		127	389
31	Նոր Սեյսուլան	Нор Сейсулан		39	152
32	Շահմասուր	Шахмасур		34	144
33	Չափար	Чапар		94	306
34	Չլդրան	Члдран		143	512
35	Պողոսագոմեր	Погосагомер	գ. Պողոսագոմեր/ с. Погосагомер	55	186
			գ.Ղազարահող/ с. Газараох	17	69
36	Վաղուհաս	Вагуас		156	636
37	Վանք	Ванк	գ. Վանք/с.Ванк	367	1536
			գ.Անձավներ/с.Андзавнер	3	4
			գ.Դաշտագլուխ/ с.Даштаглух	4	5
			գ.Ծաղկունք/с.Цахкунк	1	3
			գ.Ճրագ/с.Чраг	3	5
			գ.Նարեշտար/с.Нарештар	2	3
38	Վարդաձոր	Вардадзор		65	191
39	Վարնկաթաղ	Варнкатаг		27	67
40	Վերին Հոռաթաղ	Верин Оратаг		126	540
41	Տոնաշեն	Тонашен		13	107
42	Քոլատակ	Колатаг		84	259

ԼՂՀ ՄԱՐՏՈՒՆՈՒ ՇՐՋԱՆ

Շրջկենտրոնը՝ ք. Մարտունի

Ì ÀÐÒÓ Í È Í ÑÊ È É ÐÀ É Î Í Í ÊÐ

Ðà éöå í ò ð- ã. Ì à ð ò ó í è

Տարածքը, քառ. կմ	951.16	Òåððèòîðèÿ,êâ.êì
ԼՂՀ տարածքում շրջանի տարածքի տեսակարար կշիռը,%	8.3	Óäåëüíûé âåñ òåððèòîðèè ðàéîíà â òåððèòîðèè ÍÊÐ,%
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2012թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ), հա	71147.05	Çåìëè ñåëüñêîõîçÿéñòâåííîãî çíà÷åíèÿ (íà 1-îå èþëÿ 2012ã.), ãà
Քաղաքային համայնքներ	1	Ãîðîäñêèå îáùèíû
Գյուղական համայնքներ	35	Ñåëüñêèå îáùèíû
Գյուղական բնակավայրեր	38	Ñåëüñêèå ìåñòíîñòè
Բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	23951	×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 1-îå ÿíâàðÿ 2012ã., ÷åëîâåê
այդ թվում՝ քաղաքային	5746	*â ò î ì ÷èñëå:* ãîðîäñêîå
գյուղական	18205	ñåëüñêîå
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը,%	24.0	Óäåëüíûé âåñ ãîðîäñêîãî íàñåëåíèÿ,%
ԼՂՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում շրջանի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. վերջին,%	16.5	Óäåëüíûé âåñ íàñåëåíèÿ ðàéîíà â îáùåé ÷èñëåííîñòè íàñåëåíèÿ ÍÊÐ, íà êîíåö 2011ã.,%

ԼՂՀ Մարտունու շրջանը զբաղեցնում է երկրամասի տարածքի հարավարևելյան մասը: Մյուս վարչական շրջանների համեմատությամբ այս շրջանը համեմատաբար հարթավայրային է: Գրավում է պատմական Արցախի նահանգի Վարանդա գավառի մի մասը:

Շրջանի արևմտյան կեսը

Мартунинский район занимает юго-восточную часть НКР. В отличие от других районов его рельеф сравнительно равнинный. Занимает часть исторического Арцахского меликства Варанда.

Западная часть района

նախալեռնային է, թույլ թեքություն ունեցող մակերևույթ ունի, այստեղի կլիմայական պայմաններն առավել նպաստավոր են գյուղատնտեսության համար:

Մարտունու շրջանի տարածքով հոսող գետերից համեմատաբար ջրառատը Վարանդան է՝ իր Ամարաս վտակով: Այն թափվում է Արաքս գետը: Մյուս գետերից համեմատաբար նշանավորը Խոնաշենն է, որն սկիզբ առնելով Բովուրխանի լեռնալանջերից, անցնում է Մարտունի քաղաքով և կորչում՝ Արցախի հարթավայրում:

Մարտունու շրջանի բնության հրաշալիքները հիշատակելիս անհնար է չնշել հանրահայտ սոսենու (ղարաբաղցիներն անվանում են «տնջրե») մասին: Դա, իհրավի, բնական եզակի հրաշալիք է և մասնագետների գնահատմամբ՝ նախկին Խորհրդային Միության տարածքում գտնվող ամենատարեց ծառը (տարիքը՝ ավելի քան 2000 տարի): Հիմքում ծառաբնի շրջագիծը ավելի քան 27մ է, բարձրությունը՝ 54մ:

Մարտունու շրջանի ընդերքը հարուստ է կրաքարի, բազալտի, մարմարի, գրանիտի, կավի պաշարներով: Մարմարի պաշարներով հարուստ է Նորշեն, գրանիտի պաշարներով՝ Ննգի, կավի պաշարներով՝ Ննգի և Ղավախան գյուղերի շրջակայքը:

Արևմտյան մասում շրջանը սահմանակից է Ասկերանի, հարավային մասում՝ Հադրութի շրջաններին, արևելյան ու հարավարևելյան մասերում՝ Ֆիզուլու, իսկ հյուսիսային մասում՝ Աղդամի շրջաններին:

Շրջանի տարածքում պահպանվել են հայկական պատմաճարտարապետական 353 հուշարձան, որոնցից առավել հնագույնը Ամարաս գետի ձախ ափին գտնվող Ամարասի վանքն է: Ամարասի վանքը Էջմիածնի վանքի հասակակիցն է, կառուցվել է IV դարի սկզբին՝ Գրիգոր Լուսավորչի, այնուհետև՝ նրա թոռ Գրիգորիս եպիսկոպոսի կողմից: Վերջինս թաղված է Ամարասում: Վանքը եղել է ոչ միայն Արցախի կրոնական խոշոր կենտրոնը, այլև մշակութային, պաշտպանական, տնտեսական հզոր պատվարը: Մեսրոպ Մաշտոցը հայոց գրերի տարածումն Արցախում սկսել է Ամարասից, որտեղ բացել է Հայաստանի այդ ընդարձակ նահանգի առաջին դպրոցը:

Շրջանի պատմաճարտարապետական

предгорная, имеет незначительно наклонную поверхность, здесь климатические условия более благоприятны для сельского хозяйства.

Самая полноводная река, протекающая ***по территории Мартунинского района,*** Варанда, со своим притоком Амарас, которая вливается в реку Аракс. Из других рек сравнительно известна Хонашен, которая берет начало с горных высот Бовурхана, проходит через город Мартуни и исчезает в Арцахской равнине.

Перечисляя чудеса ***природы Мартунинского района,*** невозможно не упомянуть о всеизвестном платане, (карабахцы называют “тнджре”). Это поистине уникальное природное чудо и по оценке специалистов – самое древнее дерево, находящееся на территории бывшего Советского Союза (возраст- более чем 2000 лет). Окружность дупла в основание составляет более чем 27м, высота - 54м.

Недра Мартунинского района богаты запасами известняка, базальта, мрамора, гранита, глины. Запасами мрамора богаты окрестности села Норшен, запасами гранита - Ннги, глиной богаты окрестности сел Ннги и Гавахан.

Западная часть района граничит с Аскеранским, южная часть- с Гадрутским районами, юго-восточная часть граничит с Физулинским, а северная -с Агдамским районами.

На территории района сохранились 353 историко-архитектурных памятников, самый старинный из которых - монастырь Амарас, расположенный на левобережье реки Амарас. Монастырь Амарас ровесник Эчмиадзинского монастыря, строили его в начале IVвека, Григор Лусаворич, а позже его внук епископ Григорис. Последний похоронен в Амарасе. Монастырь был не только крупным религиозным центром, но и культурным, оборонительным, оплотом экономического могущества Арцаха. Месроп Маштоц распространение армянской письменности в Арцахе начал с Амараса, где открыл первую школу этой большой провинции Армении.

Из историко-архитектурных

մյուս հուշարձաններից նշանավոր են Ճարտար գյուղի Եղիշեի, Հերհեր գյուղի Ս.Գրիգորիս, Մավաս գյուղի վանքերը, Բերդաշենի ամրոցները, Մեծ Նահատակ, Ս. Աստվածածին եկեղեցիները, Հացի գյուղի Ս. Աստվածածին եկեղեցին ու դպրոցի հին շենքը, Թաղավարդ գյուղի անտառածածկ սարի վրա գտնվող Ղևոնդանց անապատի հուշարձանները, Կաղարծի գյուղի Թարգմանչաց եկեղեցին և այլ հնություններ:

Մարտունու շրջանի բնակչությունը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է հանրապետության բնակչության ընդհանուր թվաքանակի 16.5 %-ը:

2011թ. հանրապետության արդյունաբերական արտադրանքի ընդհանուր ծավալում ***Մարտունու շրջանի*** տեսակարար կշիռը կազմել է 3.1 %-ը, գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի՝ 23.4%-ը, շինարարության՝ 10.6 %-ը, կապի ծառայություններից ստացված հասույթի՝ 8.8 %-ը, մանրածախ ապրանքաշրջանառության՝ 7.7 %-ը, բնակչությանը մատուցված ծառայությունների՝ 7.4 %-ը:

Տնտեսության հիմքը ***գյուղատնտեսությունն է:*** Շրջանը գյուղատնտեսության զարգացման համար առավել նպաստավոր պայմաններ ունեցող շրջաններից է: Ունի բազմաճյուղ գյուղատնտեսություն՝ հացահատիկի մշակություն, խաղողագործություն, այգեգործություն և պտղաբուծություն, անասնաբուծություն՝ իր բոլոր ենթաճյուղերով: Հանրապետության հացահատիկային մշակաբույսերի 29.6 %-ը, խաղողի համախառն բերքի 75.5 %-ը արտադրվում է շրջանում:

2011թ. ***շրջանում*** իրական ակտիվներում իրականացրած ներդրումների ծավալը կազմել է 2412.5 մլն դրամ կամ ընդամենի 4.8 տոկոսը:

Արդյունաբերության առաջատար ուղղությունը սննդամթերքի, ներառյալ խմիչքների, արտադրությունն է:

Գյուղերից առավել խոշորներն են՝ Ճարտարը, Բերդաշենը, Գիշին, Սոսը, Թաղավարդը, Մաճկալաշենը, Խնուշինակը, Հերհերը, Աշանը, Քերթը:

2011թ. ***շրջանում գործել*** է 36 ցերեկային դպրոց, 1-ական երաժշտական և արվեստի դպրոց,1 մանկապատանեկան

памятников района известны монастыри Егише села Чартар, С.Григорис села Гергер, монастырь села Мавас, крепости Бердашена, церкви Мец Нахатак, св. Богородицы, церквь св. Богородицы и старое здание школы села Хаци, памятники Гевондов, расположенные на покрытой лесом горе села Тагавард, церковь Таргманчац села Кагарци и другие древности.

Население Мартунинского района на 1-ое января 2012г. составило 16.5% от общей численности населения Республики.

В 2011г. в общем обúеме промышленного производства республики ***удельный вес Мартунинского района*** составил 3.1%, валовой продукции сельского хозяйства-23.4%, строительства-10.6%, доходов, полученных от услуг связи -8.8 %, розничного товарооборота- 7.7 %, услуг, оказанных населению- 7.4 %.

Основа ***экономики района – сельское хозяйство.*** Район имеет особо благоприятные условия для развития сельского хозяйства. Имеет разноотраслевое сельское хозяйство-вырашивание зерновых, виноградарство, садоводство и плодоводство, животноводство со всеми подотраслями. 29.6% зерновых культур республики и 75.5 % валового урожая винограда производится в районе.

В 2011г. ***в районе*** îáúåì инвестиций,осуществленных в реальных активах , составил 2412.5 млн.драмов или 4.8%.

Ведущее направление ***промышленности***- производство пищевых продуктов, включая напитки.

Самые крупные села района Чартар, Бердашен, Гиши, Сос, Тагавард, Мачкалашен, Хнущинак, Гергер, Ашан, Керт.

В 2011г. ***в районе действовали*** 36 дневные школы, 1 музыкальная школа,1 школа ис-кусства,1центр детско-юношеского

ստեղծագործական կենտրոն, 9 նախադպրոցական հիմնարկ, 1 գրադարան, 1 հիվանդանոց, 1 գյուղական տարածքային հիվանդանոց, 5 գյուղական բժշկական ամբուլատորիա , 31 բուժկետ և այլն:

2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ***Մարտունու շրջանում*** գործել են 426 տնտեսավարող սուբյեկտներ, որոնցից 364-ը անհատ ձեռնարկատերեր են:

твор-чества, 9 дошкольных заведения , 1 библиотека,1 больница, 1 сельская больница,5 сельских медицинских амбулаторий, 31 медпунктов и др.

На 1-ое января 2012г. в ***районе действовали*** 426 хозяйствующих субъектов, из которых 364- индивидуальные предприниматели.

ՄԱՐՏՈՒՆՈՒ ՇՐՋԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.

ÍÅÊÎÒÎÐÛÅ ÏÎÊÀÇÀÒÅËÈ ÑÎÖÈÀËÜÍÎÉ ÕÀÐÀÊÒÅÐÈÑÒÈÊÈ ÌÀÐÒÓÍÈÍÑÊÎÃÎ **РАЙОНА**, 2011ã.

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից՝ èç êîèõ:		
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Բնակչությունը, մարդ	23951	12234	11717	Íàñåëåíèå, ÷åëîâåê
Ծնվածներ, մարդ	350	178	172	Ðîäèâøèåñÿ, ÷åëîâåê
Մահացածներ, մարդ	280	130	150	Óìåðøèå, ÷åëîâåê
Ամուսնություններ	124	X	X	Áðàêè
Ամուսնալուծություններ	24	X	X	Ðàçâîäû
Մեկ բնակչի ապահովվածությունը ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ. մ	32.8	X	X	Îáåñïå÷åííîñòü îäíîãî æèòåëÿ îáùåé æèëîé ïëîùàäüþ,êâ.ì.
Կրթություն Հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Îáðàçîâàíèå Ïîñåùàåìîñòü учебных заведений, ÷åëîâåê
նախադպրոցական	628	301	327	äîøêîëüíîå
հանրակրթական	3826	1893	1933	îáùåîáðàçîâàòåëüíîå
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի կենտրոններ	314	233	81	цåíòðû ìóçûêàëüíûå, èñêóññòâà,õóäîæåñòâ
Առողջապահություն				Çäðàâîîõðàíåíèå
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	46501	...	...	ïîñåùàëè ïîëèêëèíèêè â òå÷åíèå ãîäà(÷èñëî ïîñåùåíèé)
Մարզիկներ, մարդ	300	69	231	Ñïîðòñìåíû, ÷åëîâåê
Գործազուրկներ (պաշտոնապես գրանցված),մարդ	67	58	9	Áåçðàáîòíûå(îôèöèàëüíî çàðåãèñòðèðîâàííûå), ÷åëîâåê
Սոցիալական ապահովություն				Ñîöèàëüíîå îáåñïå÷åíèå
ընդամենը կենսաթոշակառուներ,տարեվերջի դրությամբ, մարդ	5563	...	...	âñåãî ïåíñèîíåðîâ, íà êîíåö ãîäà,человек
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում, հազար				×èñëî ïîñåùåíèé â òå÷åíèå ãîäà, òûñÿ÷
գրադարան	25138	...	...	áèáëèîòåêà
համերգ	12600	…	…	êîíöåðò
թանգարան	903	…	…	ìóçåé
Իրավական ոլորտ				Ïðàâîâàÿ îáëàñòü
հանցագործության դեպքերի քանակը,տարվա ընթացքում	46	...	...	×èñëî ñëó÷àåâ ïðåñòóпëåíèé â òå÷åíèå ãîäà

Մարտունի քաղաքը շրջանի վարչական կենտրոնն է 1924 թվականից,

Город Мартуни является административным центром с 1924года и на

որն 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ունի 5746 բնակիչ: Մինչև XIX -րդ դարի սկիզբը այս բնակավայրը կոչվել է Խոնաշեն, կարճ ժամանակահատվածով` Նիկոլաևկա, այնուհետև կրկին Խոնաշեն, իսկ 1925թ., Մարտունի հեղափոխական ծածկանունը կրող Ա.Մյասնիկյանի մահից հետո, Մարտունի:

1-ое января 2012г. имеет 5746 жителей. До начала XIX века этот населеный нункт назывался Хонашен, на короткое время- Николаевка , потом снова Хонашен, а с 1925 года- Мартуни, после смерти А. Мясникяна, имеющего революционный псевдоним Мартуни.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÃÎÐÎÄÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսությունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Մարտունի	Мартуни	ք. Մարտունի/г.Мартуни	1547	5556
			գ.Քաջավան/ с.Каджаван	24	93

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÑÅËÜÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսությունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Աշան	Ашан		150	578
2	Ավդուռ	Авдур		34	130
3	Բերդաշեն	Бердашен		386	1527
4	Գիշի	Гиши		322	1125
5	Եմիշճան	Емишчан		44	172
6	Զարդանաշեն	Зарданашен		26	95
7	Թաղավարդ	Тагавард		360	1335
8	Խերխան	Херхан		29	120
9	Խնուշինակ	Хнушинак		124	591
10	Ծովատեղ	Цоватег		32	151
11	Կաղարծի	Кагарци		83	330
12	Կարմիր շուկա	Кармир Шука	գ.Կարմիր շուկա/с. Кармир Шука	265	1024
			գ.Սխտորաշեն/с.Сxторашен	6	37
13	Կոլխոզաշեն	Колхозашен		70	256
14	Հաղորտի	Гагорти		51	204
15	Հացի	Гаци		63	240
16	Հերհեր	Гергер		135	598
17	Կավահան	Каваган		23	73
18	Ղուզե Ճարտար	Гузе Чартар		463	1802

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը** **Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսությունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
19	Ճարտար	Чартар		690	2342
20	Մաճկալաշեն	Мачкалашен		142	511
21	Մյուրիշեն	Мюришен		42	143
22	Մսմնա	Мсмна		24	88
23	Մուշկապատ	Мушкапат		105	377
24	Ննգի	Ннги		97	332
25	Նոր շեն	Нор шен		85	329
26	Շեխեր	Шехер		109	401
27	Պառավաթումբ	Параватумб		47	119
28	Սարգսաշեն	Саргсашен		61	246
29	Սոս	Сос		237	957
30	Սպիտակաշեն	Спитакашен		85	354
31	Քարահունջ	Карагундж		37	164
32	Քերթ	Керт		143	554
33	Ջիվանի	Дживани		38	162
34	Վարանդա	Варанда		19	93
35	Վազգենաշեն	Вазгенашен		60	298

ԼՂՀ ՇԱՀՈՒՄՅԱՆԻ ՇՐՋԱՆ

Շրջկենտրոնը՝ ք.Քարվաճառ

ØÀÓÌßÍÑÊÈÉ ÐÀÉÎÍ ÍÊÐ

Ðàéöåíòð-ã.Êàðâà÷àð

Տարածքը, քառ. կմ	1829.89	Òåððèòîðèÿ,êâ.êì
ԼՂՀ տարածքում շրջանի տարածքի տեսակարար կշիռը,%	16.0	Óäåëüíûé âåñ òåððèòîðèè ðàéîíà â òåððèòîðèè ÍÊÐ,%
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2012թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ), հա	138698.08	Çåìëè ñåëüñêîõîçÿéñòâåííîãî íàçíà÷åíèÿ (íà 1-îå èþëÿ 2012ã.), ãà
Քաղաքային համայնքներ	1	Ãîðîäñêèå îáùèíû
Գյուղական համայնքներ	51	Ñåëüñêèå îáùèíû
Գյուղական բնակավայրեր	60	Ñåëüñêèå ìåñòíîñòè
Բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	2916	×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 1-îå ÿíâàðÿ 2012ã., ÷åëîâåê
այդ թվում՝ քաղաքային	606	*â òîì ÷èñëå:* ãîðîäñêîå
գյուղական	2310	ñåëüñêîå
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը,%	20.8	Óäåëüíûé âåñ ãîðîäñêîãî íàñåëåíèÿ,%
ԼՂՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում շրջանի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. վերջին,%	2.0	Óäåëüíûé âåñ íàñåëåíèÿ ðàéîíà â îáùåé ÷èñëåííîñòè íàñåëåíèÿ ÍÊÐ, íà êîíåö 2011ã.,%

Արցախի ազատագրումից հետո 1999թ. նախկին Քելբաջարի շրջանի տարածքում ստեղծվեց ***ԼՂՀ Շահումյանի վարչական շրջանը***:

Անանիա Շիրակացին և Մ. Խորենացին հիշատակում էին այդ վայրը Վայքունիկ անվամբ: XII-XIII դարերից այն հիշատակվում էր որպես Վերին Խաչեն, XVIII դարի կեսից՝ հայտնի էր Քոլան անվանմամբ: Ռուսաստանի կազմի մեջ մտնելուց հետո այն ընդգրկված էր Ջիվանշիր

В 1999г., после освобождения Арцаха, на территории бывшего Кельбаджарском района был сформирован ***Шаумянский административный район.***

Ананиа Ширакаци и М.Хоренаци упоминавали эту местность под именем Вайкуник. С XII-XIII в.в. он упоминался как Верхний Хачен, с середины XVIII века известен под именем Колан. После вхождения в состав России он входил в Дживанширский гавар, до установления

գավառի մեջ մինչև խորհրդային իշխանության հաստատելը:

Շրջանի տարածքում է գտնվում է Լեռնային Ղարաբաղի համեմատաբար խոշոր՝ Թարթառ (նախկինում՝ Տրտու) գետի ակունքը:

Շահումյանի շրջանը մեծ հեռանկար ունի բարձրորակ հանքային ջրի բազայի վրա (Իստիսու-Տաքջուր հանքային աղբյուրների) կազմակերպելու կուրորտային ժամանակակից համալիր, ինչպես նաև հանքային ջրերի հզոր գործարան, քանի որ այստեղի հանքային ջրի որակը նման է հանրահայտ Ջերմուկի ջրին:

Շահումյանի վարչական կենտրոնը Քարվաճառ քաղաքն է, որն 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ունի 606 բնակիչ: Ազատագրական պայքարի ժամանակ այս քաղաքը խիստ տուժել է: Այժմ այն վերականգնվում է: Շրջանը առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում: Այստեղ են գտնվում Դադիվանքը և ճարտարապետական այլ համալիրներ:

Շահումյանի շրջանի ռելիեֆը լեռնային է, ինչը նպաստավոր է անասնաբուծության՝ հատկապես մանր եղջերավոր անասնաբուծության համար: Շրջանի բնակլիմայական պայմանները նպաստավոր են մեղվաբուծության զարգացման համար:

Շահումյանի շրջանի բնակչությունը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է հանրապետության բնակչության ընդհանուր թվաքանակի 2.0 %-ը:

Տնտեսության հիմքը ***գյուղատնտեսությունն է:***

2011թ.հանրապետության գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ընդհանուր ծավալում ***Շահումյանի շրջանի*** տեսակարար կշիռը կազմել է 2.9 %-ը, շինարարության ծավալում՝ 2.2%-ը, մանրածախ ապրանքաշրջանառության կառուցվածքում՝ 0.4%-ը, բնակչությանը մատուցված ծառայությունների կառուցվածքում՝ 0.3 %-ը:

2011թ. ***շրջանում*** իրական ակտիվներում իրականացրած ներդրումների ծավալը կազմել է 54.6 մլն դրամ կամ ընդամենի 0.1 տոկոսը:

2011թ. ***շրջանում գործել*** է 16

Советской власти .

С территории района берет свое начало сравнительно крупная река Нагорного Карабаха- Тартар(в прошлом Трту).

В Шаумянском районе в перспективе планируется организовать современный курортный комплекс на базе высококачественной минеральной воды (Истису-Такджур минеральных источников), а также мощное предприятие по производству минеральных вод, так как качество здешней минеральной воды соответствует водам знаменитого Джермука.

Административный центр Шаумяна город Карвачар, который íà 1-îå ÿíâàðÿ 2012ã.имеет 606 жителей. Во время освободительной войны этот город очень пострадал. Сейчас он восстанавливается. Район представляет особый интерес. В этом районе находится Дадиванк и другие архитектурные комплексы.

Рельеф Шаумянского района горный, что способствуют животноводству, особенно разведению мелкого рогатого скота. Климатические условия района благоприятны для развития пчеловодства.

Население Шаумянского района на 1-ое января 2012г. составило 2.0 % от общей численности населения Республики.

Основа экономики района –это ***сельское хозяйство.***

В 2011г. в общем обúеме валовой продукции сельского хозяйства республики ***удельный вес Шаумянского района*** составил 2.9%, в обúеме строительства-2.2 %, розничного товарооборота- 0.4 %, услуг, оказанных населению -0.3 %.

В 2011г. ***в районе*** îáúåì инвестиций,осуществленных в реальных активах , составил 54.6 млн.драмов или 0.1%.

В 2011г. ***в районе действовали*** 16

ցերեկային դպրոց, 1 գյուղական տարածքային հիվանդանոց, 1 գյուղական բժշկական ամբուլատորիա , 14 բուժկետ և այլն:

дневные школы, 1 сельская больница, 1 сельская медицинская амбулатория, 14 медпунктов и др.

ՇԱՀՈՒՄՅԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.
ÍÅÊÎÒÎÐÛÅ ÏÎÊÀÇÀÒÅËÈ ÑÎÖÈÀËÜÍÎÉ ÕÀÐÀÊÒÅÐÈÑÒÈÊÈ ØÀÓÌßÍÑÊÎÃÎ **РАЙОНА**, 2011ã.

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից` èç íèõ:		
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Բնակչությունը, մարդ	2916	1448	1468	Íàñåëåíèå, ÷åëîâåê
Ծնվածներ, մարդ	64	33	31	Ðîäèâøèåñÿ, ÷åëîâåê
Մահացածներ, մարդ	8	3	5	Óìåðøèå, ÷åëîâåê
Ամուսնություններ	20	X	X	Áðàêè
Ամուսնալուծություններ	2	X	X	Ðàçâîäû
Մեկ բնակչի ապահովվածությունը ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ. մ	24.8	X	X	Îáåñïå÷åííîñòü îäíîãî æèòåëÿ îáùåé æèëîé ïëîùàäüþ,êâ.ì.
Կրթություն Հաճախումը կրթօջախներ, մարդ`				Îáðàçîâàíèå Ïîñåùàåìîñòü учебных заведений, ÷åëîâåê
նախադպրոցական	54	30	24	äîøêîëüíîå
հանրակրթական	641	297	344	îáùåîáðàçîâàòåëüíîå
Առողջապահություն				Çäðàâîîõðàíåíèå
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	3639	...	...	ïîñåùåíèå ïîëèêëèíèêè â òå÷åíèå ãîäà(÷èñëî ïîñåùåíèé)
Մարզիկներ, մարդ	176	41	135	Ñïîðòñìåíû, ÷åëîâåê
Իրավական ոլորտ				Ïðàâîâàÿ îáëàñòü
հանցագործության դեպքերի քանակը,տարվա ընթացքում	18	...	...	×èñëî ñëó÷àåâ ïðåñòóïëåíèé â òå÷åíèå ãîäà

2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ***Շահումյանի շրջանում գործել*** են 48 տնտեսավարող սուբյեկտներ, որոնցից45-ը անհատ ձեռնարկատերեր են:

На 1-ое января 2012г.в ***Шаумянском районе действовали*** 48 хозяйствующих субъектов, из которых 45- индивидуальные предприниматели.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÃÎÐÎÄÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ ÏÍ	**Համայնքի անվանումը**	Íàçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը** **Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսությունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Քարվաճառ	Карвачар		147	606

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÑÅËÜÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը** **Название** íàñåëåííîãî ïóíêòà	**Տնային տնտեսությունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Եղեգնուտ	Егекнут		39	220
2	Զուար	Зуар		19	64
3	Ծար	Цар		7	48
4	Հավսաթաղ	Авсатаг		23	87
5	Նոր Բրաջուր	Нор Браджур		45	185
6	Նոր Վերին շեն	Нор Верин шен		52	244
7	Չարեքտար	Чаректар		46	196
8	Ակնաբերդ	Акнаберд		125	543
9	Դադիվանք	Дадиванк		26	93
10	Նոր Էրքեջ	Нор Эркедж		25	126
11	Նոր Կարաչինար	Нор Карачинар		22	84
12	Նոր Մանաշիդ	Нор Манашид		17	87
13	Նոր Խարխափուտ	Нор Хархапут		17	85
14	Քնարավան	Кнараван		15	63
15	Նոր Գետաշեն	Нор Геташен		45	185

ԼՂՀ ՇՈՒՇԻԻ ՇՐՋԱՆ

Շրջկենտրոնը` ք. Շուշի

ØÓØÈÍÑÊÈÉ ÐÀÉÎÍ ÍÊÐ

Ðàéöåíòð-ã. Øóøè

Տարածքը, քառ. կմ	382.73	Òåððèòîðèÿ,êâ.êì
ԼՂՀ տարածքում շրջանի տարածքի տեսակարար կշիռը,%	3.4	Óäåëüíûé âåñ òåððèòîðèè ðàéîíà â òåððèòîðèè ÍÊÐ,%
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2012թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ), հա	12577.73	Çåìëè ñåëüñêîõîçÿéñòâåííîãî çíà÷åíèÿ (íà 1-îå èþëÿ 2012ã.), ãà
Քաղաքային համայնքներ	1	Ãîðîäñêèå îáùèíû
Գյուղական համայնքներ	6	Ñåëüñêèå îáùèíû
Գյուղական բնակավայրեր	10	Ñåëüñêèå ìåñòíîñòè
Բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	5452	×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 1-îå ÿíâàðÿ 2012ã., ÷åëîâåê
այդ թվում` քաղաքային	4247	*â òîì ÷èñëå:* ãîðîäñêîå
գյուղական	1205	ñåëüñêîå
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը,%	77.9	Óäåëüíûé âåñ ãîðîäñêîãî íàñåëåíèÿ,%
ԼՂՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում շրջանի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. վերջին,%	3.8	Óäåëüíûé âåñ íàñåëåíèÿ района â îáùåé ÷èñëåííîñòè íàñåëåíèÿ ÍÊÐ, íà êîíåö 2011ã.,%

ԼՂՀ Շուշիի շրջանը զբաղեցնում է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքի հարավարևմտյան փոքր հատվածը` Ղարաբաղի լեռնաշղթայի կենտրոնական մասը: Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ամենափոքր շրջանն է:

Шушинский район НКР занимает небольшую территорию юго-западной части Нагорно-Карабахской Республики и центральную часть Карабахского горного хребта. Является самым маленьким районом республики. В северной и восточной частях

Հյուսիսային և արևելյան մասում սահմանակից է Ասկերանի շրջանին, հարավային մասում՝ Հադրութի շրջանին, իսկ արևմտյան մասում՝ Քաշաթաղի շրջանին:

Շրջանի մակերևույթն ամբողջապես լեռնային է, որը գերազանցապես ծածկված է անտառներով և թփուտներով: Նրա հարավային հատվածում է գտնվում Մեծ Քիրս լեռը, որի բարձրությունը 2725 մ է: Շրջանի տարածքով է անցնում Կարկառ գետն իր վերին հոսանքով, որն այստեղ ունի բազմաթիվ արագահոս վտակներ: Դրանք բոլորն էլ հոսում են գեղատեսիլ, անդնդախոր կիրճերով, որոնցից հատկապես հիշարժան է Շուշի քաղաքի մոտ գտնվող կիրճը:

Այս փոքր տարածք ունեցող ***շրջանում*** կա 152 հայկական պատմաճարտարապետական հուշարձան: Դրանց զգալի մասը գտնվում է Շուշի քաղաքում:

Շուշիի շրջանի գյուղական բնակավայրերից խոշորը Քարին տակ գյուղն է, որն Արցախի հնագույն բնակավայրերից է՝ հարուստ պատմական անցյալով: Գտնվում է Շուշի քաղաքից 2 կմ հեռավորության վրա՝ Կարկառ գետի ձախ ափին, այդ գետի անդնդախոր կիրճի զառիթափ քարաժայռի ստորոտում: Տեղանքը շատ բարդ է, բայց նաև յուրահատուկ գեղեցկություն ունի, օդն ու ջուրը մաքուր են: Շրջակայքում կան պատմական հուշարձաններ, կամուրջներ, ջրաղացներ, քարանձավային շինություններ: Այդ քարանձավներից մեկի վերաբերյալ, որը գտնվում է գյուղի հյուսիսային մասում, հետաքրքիր տվյալներ է բերված Մակար եպիսկոպոս Բարխուդարյանցի «Արցախ» գրքում: Հեղինակը նշում է, որ այդ քարայրի մուտքը կլոր է, դժվար անցանելի, քարայրը խորն է, սոսկալի մութ և բավականին երկար, որի ծայրը հասնում է համարյա թե մինչև Շուշիի տակը: Նա նշում է նաև, որ առանց լապտերի անհնար է մտնել և առաջ գնալ: Քարայրի խորքում ջուր կա:

Շրջանի մյուս բնակավայրերից նշանավոր է փառավոր պատմություն ունեցող Բերդաձորի հովտի Հինշեն գյուղը (որը խորհրդային իշխանության տարիներին անվանվել է Կիրով): Հինշենը (ինչպես նաև պատմական Արցախի Բերդաձոր գավառի Մեծշեն գյուղը) երբեմն հենց այդպես էլ անվանվում է՝ Բերդաձոր: Այն առավել հին պատմություն ունեցող բնակավայր է,

граничит с Аскеранским районом, в южной части- с Гадрутским районом, а в западной части- с Кашатагским районом.

Вся поверхность ***района*** полностью скалистая , исключительно покрыта лесами и кустарниками.В южной части района гора Мец Кирс, высота которой 2725м. По территории протекает река Каркар со своими многочисленными быстротечными притоками.Все притоки протекают вдоль живописных, глубоких ущельев, из них особенно известено ущелье около города Шуши.

В этом маленьком ***районе*** есть 152 армянских историко-архитектурных памятников, большая часть которых находится в г. Шуши.

Из сельских поселений ***Шушинского района*** самое крупное село- Карин так, с богатым историческим прошлым. Находится на расстоянии 2 км.от Шуши, на левобережье реки Каркар, в глубоком ущелье, у подножья крутого скалистого утеса. Местность имеет сложный рельеф,но и своеобразную красоту, чистый воздух, прозрачную воду. В окрестностях имеются исторические памятники, мосты, мельницы, пещерные строения.Об одной из пещер, которая находится в северной части села, приведены интересные данные в книге епископа Макара Бархударяна „Арцах”. Автор отмечает, что вход в эту пещеру круглый, трудно проходимый, пещера глубокая, очень темная и длинная, конец которой доходит до города Шуши.Он также отмечает,что без фонаря туда невозможно войти и пройти вперед. В недрах пещеры протекает вода.

Из других населенных пунктов ***Шушинского района*** известно село знаменитой, имеющей славную историю, Бердадзорской долины -Хиншен(которое в годы Советской власти назывался Киров). Хиншен (как и село Мецшен Бердадзорского гавара исторического Арцаха), иногда так и называется-Бердадзор.Это поселение с более древней историей, героически оборонялось

հերոսաբար պաշտպանվել է պարսիկ, թաթար-մոնղոլ, թուրք նվաճողների հաճախակի հարձակումներից: Այդ հերոսական գյուղը 1988թ. սկզբից մինչև 1992թ. մայիսի 9-ը, այսինքն՝ մինչև Շուշի քաղաքի լրիվ ազատագրումը, պաշտպանվում էր ադրբեջանական հրոսակների ամենօրյա հարձակումներից:

Գյուղի շրջակայքում նշանավոր են Սահակ աղբյուրը, Ներքին ջուրը, Ղուշի մաննը, Դգեսիան դուզեն, Դմբլկաց անտառները, Ճաքած հող, Թումա սեռ արոտավայրերը:

Շուշիի շրջանի բնակչությունը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է հանրապետության բնակչության ընդհանուր թվաքանակի 3.8 %-ը:

2011թ.հանրապետության արդյունաբերական արտադրանքի ընդհանուր ծավալում Շուշիի շրջանի տեսակարար կշիռը կազմել է 0.3%-ը,գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի՝1.7%-ը,շինարարության ծավալի՝ 6.5 %-ը, կապի ծառայություններից ստացված հասույթի՝ 4.5 %-ը, մանրածախ ապրանքաշրջանառության՝1.4%-ը, բնակչությանը մատուցված ծառայությունների՝3.3%-ը:

Գյուղատնտեսության առաջատար ճյուղը անասնաբուծությունն է: Արդյունաբերությունը որոշ չափով զարգացած է Շուշի քաղաքում:

2011թ. ***շրջանում*** իրական ակտիվներում իրականացրած ներդրումների ծավալը կազմել է 431.5 մլն դրամ կամ ընդամենի 0.9 տոկոսը:

2011թ. շրջանում գործել է 9 ցերեկային դպրոց, 1 երաժշտական դպրոց, 1 մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոն, 1 գրադարան, 1 հիվանդանոց, 7 բուժկետ և այլն:

2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Շուշիի շրջանում գործել են 111 տնտեսավարող սուբյեկտ, որից՝ 81 անհատ ձեռնարկատեր:

от частых атак персидских, татаро-монгольских и турецких захватчиков. Это героическое село, начиная с 1988г. до 9 мая 1992г.-полного освобождения города Шуши, оборонялось от каждодневных нападений азербайджанских разбойников.

В окрестностях села знамениты родник Саак, Неркин джур, Гуши манн, Дгесиан гузен, леса Дмблкац, Чакац хог, пастбища Тума сер.

Население Шушинского района на 1-ое января 2012г. составило 3.8 % от общей численности населения Республики.

В 2011г. в общем объеме промышленной продукции республики удельный вес Шушинского района составил 0.3%, валовой продукции сельского хозяйства -1.7%,обúема строительства- 6.5 %, доходов, полученных от услуг связи- 4.5 %, розничного товарооборота- 1.4 %, услуг, оказанныех населению - 3.3 %.

Ведущая отрасль ***сельского хозяйства*** – это животноводство. Промышленность в определенной степени развита в г. Шуше.

В 2011г. ***в районе*** îáúåì инвестиций,осуществленных в реальных активах , составил 431.5 млн.драмов или 0.9%.

В 2011г. ***в районе действовали*** 9 дневных школ, 1 музыкальная школа , 1 центр детско-юношеского творчества 1 библиотека, 1 больница, 7 медпунктов и др.

На 1-ое января 2012г.в ***Шушинском районе действовали*** 111 хозяйствующих субъектов, из которых 81 индивидуальных предпринимателей.

ՇՈՒՇԻԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.
ÍÅÊÎÒÎÐÛÅ ÏÎÊÀÇÀÒÅËÈ ÑÎÖÈÀËÜÍÎÉ ÕÀÐÀÊÒÅÐÈÑÒÈÊÈ ØÓØÈÍÑÊÎÃÎ РАЙОНА, 2011ã.

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից՝ èç íèõ:		
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Բնակչությունը, մարդ	5452	2837	2615	Íàñåëåíèå, ÷åëîâåê
Ծնվածներ, մարդ	71	38	33	Ðîäèâøèåñÿ, ÷åëîâåê
Մահացածներ, մարդ	29	18	11	Óìåðøèå, ÷åëîâåê
Ամուսնություններ	34	X	X	Áðàêè
Ամուսնալուծություններ	7	X	X	Ðàçâîäû
Մեկ բնակչի ապահովվածությունը ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ. մ	45.7	X	X	Îáåñïå÷åííîñòü îáùåé æèëîé ïëîùàäüþ,êâ.ì.
Կրթություն Հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Îáðàçîâàíèå Ïîñåùàåìîñòü учебных заведений, ÷åëîâåê
նախադպրոցական	144	75	69	äîøêîëüíîå
հանրակրթական	871	418	453	îáùåîáðàçîâàòåëüíîå
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի կենտրոններ	164	89	75	ìóçûêàëüíûå, èñêóññòâà,õóäîæåñòâà
միջին մասնագիտական	268	191	77	ñðåäíå-ñïåöèàëüíîå
Առողջապահություն				Çäðàâîîõðàíåíèå
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	8851	...	...	ïîñåùàëè ïîëèêëèíèêè â òå÷åíèå ãîäà(÷èñëî ïîñåùåíèé)
Մարզիկներ, մարդ	196	34	162	Ñïîðòñìåíû, ÷åëîâåê
Գործազուրկներ (պաշտոնապես գրանցված),մարդ	81	80	1	Áåçðàáîòíûå(îôèöèàëüíî çàðåãèñòðèðîâàííûå), ÷åëîâåê
Սոցիալական ապահովություն				Ñîöèàëüíîå îáåñïå÷åíèå
ընդամենը կենսաթոշակա-ռուներ,տարեվերջի դրությամբ, մարդ	874	...	...	âñåãî ïåíñèîíåðîâ, íà êîíåö ãîäà,человек
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում, հազար				×èñëî ïîñåùåíèé â òå÷åíèå ãîäà, òûñÿ÷
գրադարան	3400	...	...	áèáëèîòåêà
թատրոն	3190	…	…	òåàòð
համերգ	3145	…	…	êîíöåðò
թանգարան	1162	…	…	ìóçåé
Իրավական ոլորտ				Ïðàâîâàÿ îáëàñòü
հանցագործության դեպքերի քանակը,տարվա ընթացքում	23	...	...	×èñëî ñëó÷àåâ ïðåñòóïëåíèé â òå÷åíèå ãîäà

Շուշի քաղաքը շրջանի վարչական կենտրոնն է, որն 2012թ. հունվարի 1-ին ունի 4247 բնակիչ:

Город Шуши является административным центром района, который на 1-ое января 2012г. имеет 4247 жителей.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÃÎÐÎÄÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ ÏÍ	Համայնքի անվանումը	Íàçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого пóíêòa**	**Տնային տնտեսությունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	ք.Շուշի	г.Шуши		1501	4247

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÑÅËÜÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ ÏÍ	Համայնքի անվանումը	Íàçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого пóíêòa**	**Տնային տնտեսությունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Եղցահող	Ехцаох	գ.Եղցահող/с.Ехцаох	31	114
			գ. Կանաչ թալա/ с.Канач тала	3	14
			գ. Տասը Վերստ/ с.Тасы Верст	4	7
2	Լիսագոր	Лисагор		30	117
3	Հին շեն	Хин шен		44	138
4	Մեծ շեն	Мец шен		33	119
5	Քարին տակ	Карин так		158	614
6	Քիրսավան	Кирсаван		21	82

ԼՂՀ ՔԱՇԱԹԱՂԻ ՇՐՋԱՆ

Շրջկենտրոնը՝ ք. Բերձոր

ÊÀØÀÒÀÃÑÊÈÉ ÐÀÉÎÍ ÍÊÐ

Ðàéöåíòð-Áåðäçîð

Տարածքը, քառ. կմ	3376.57	Òåððèòîðèÿ,êâ.êì
ԼՂՀ տարածքում շրջանի տարածքի տեսակարար կշիռը,%	29.5	Óäåëüíûé âåñ òåððèòîðèè ðàéîíà â òåððèòîðèè ÍÊÐ,%
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2012թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ), հա	151576.44	Çåìëè ñåëüñêîõîçÿéñòâåííîãî çíà÷åíèÿ (íà 1-îå èþëÿ 2012ã.), ãà
Քաղաքային համայնքներ	3	Ãîðîäñêèå îáùèíû
Գյուղական համայնքներ	49	Ñåëüñêèå îáùèíû
Գյուղական բնակավայրեր	105	Ñåëüñêèå ìåñòíîñòè
Բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	8510	×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 1-îå ÿíâàðÿ 2012ã., ÷åëîâåê
այդ թվում՝ քաղաքային	2560	*â òîì ÷èñëå:* ãîðîäñêîå
գյուղական	5950	ñåëüñêîå
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը,%	30.1	Óäåëüíûé âåñ ãîðîäñêîãî íàñåëåíèÿ,%
ԼՂՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում շրջանի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. վերջին,%	5.9	Óäåëüíûé âåñ íàñåëåíèÿ ðàéîíà â îáùåé ÷èñëåííîñòè íàñåëåíèÿ ÍÊÐ, íà êîíåö 2011ã.,%

Արցախի ազատագրումից հետո, 1994թ. հուլիսին նախկին Լաչինի շրջանի տարածքում ստեղծվեց Քաշաթաղի վարչական շրջանը: Ամբողջապես հայերով բնակեցված Արցախի անբաժանելի մասը հանդիսացող այդ տարածքը՝ 1920-ական թվականների սկզբներին, երբ Արցախը բռնակցվել էր Ադրբեջանին, հայաթափվում էր, բնակեցվում քրդերով, իսկ հետո՝ թուրք-ազերիներով և որպես առանձին վարչական շրջան մտցվում ոչ թե ԼՂԻՄ-ի, այլ անմիջապես Ադրբեջանի կազմի մեջ:

После освобождения Арцаха, в июле 1994 г. на территории бывшего Лачинского района был создан Кашатагский административный район.Территория, полностью заселенная армянами, неотъемлемая часть Арцаха, с начала 1920-х годов, когда Арцах насильно передали Азербайджану, подверглась выселению армян и заселению курдами, а потом-тюрко-азербайджанцами, и как отдельный административный район входил не в НКАО а непосредственно в состав Азербайджана.

Այդպիսով, այդ ճեղ շերտով ամբողջապես հայաբնակ ԼՂԻՄ-ը անջատվեց մայր Հայաստանից: Ահա այդ տոհմիկ հայկական տարածքում էլ ձևավորվեց այժմյան Քաշաթաղի շրջանը:

Քաշաթաղի շրջանն ընդգրկում է հայկական պատմական Հագարու գետի միջին և վերին ավազանը:

Քաշաթաղի շրջանի ռելիեֆը լեռնային է, մակերևույթը՝ խիստ կտրտված: Հյուսիսային մասը հարում է Ղարաբաղի (կամ Սյունիքի) հրաբխային բարձրավանդակին: Մեծ հետաքրքրություն են ներկայացնում Հագարու գետի ու նրա աջակողմյան վտակ Աղավնոգետի հովիտները, որտեղ էլ տեղաբաշխված են շրջանի բնակավայրերի մեծ մասը: Այս գետերը բավականին ջրառատ են և վճռական դեր են խաղում շրջանի այգեգործության, պտղաբուծության, բանջարաբոստանային մշակաբույսերի աճեցման համար:

Կլիմայական պայմանները չոր մերձարևադարձային են: Քանի որ տարածքի մեծ մասը լեռնային է ու խիստ կտրտված, շատ վայրերում թփուտածածկ, ապա հողագործության համար նպաստավոր պայմաններ ունեն միայն նշված գետերի նեղ հովիտները: Մյուս, ընդարձակ տարածքները, մանավանդ բարձրադիր վայրերը նպաստավոր են անասնապահության, հատկապես մանր եղջերավոր անասնապահության համար:

Քաշաթաղի շրջանը մայր Հայաստանը Արցախի հետ կապող կարևորագույն օղակն է: Շրջանի դերը անգնահատելի է հատկապես այն առումով, որ նրա տարածքով է անցնում «Արցախի կյանքի ուղին»», այն ավտոմայրուղին, որը կառուցվել է «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի միջոցներով և որի հանդիսավոր բացումը տեղի է ունեցել 1998թ. սեպտեմբերի 2-ին՝ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության անկախության հռչակման օրվա տարեդարձին:

Քաշաթաղի շրջանի բնակչությունը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է հանրապետության բնակչության ընդհանուր թվաքանակի 5.9%-ը:

Քաշաթաղի շրջանի տեսակարար կշիռը 2011թ. հանրապետության արդյունաբերական արտադրանքի

Так, полностью заселенная армянами НКАО, отделилась от мать Армении. Сейчас на этой исконно армянской территории и сформировался нынешний Кашатагский район.

Кашатагский район охватывает средний и верхний бассейн армянской исторической реки Хагару.

Рельеф Кашатагского района скалистый, поверхность резко-обрывистая. Северная часть приближается к Карабахской (или Сюникской) вулканической возвышенности. Большой интерес представляют долины реки Хагару и ее правого притока-реки Ахавногет, где размещена большая часть населенных пунктов. Эти реки достаточно полноводные и играют решающую роль в развитии садоводства, плодоводства, также для выращивания овощебахчевых культур.

Климат сухой субтропический. Так как большая часть территории горная и обрывистая и многие места покрыты кустарниками, то для земледелия благоприятны только узкие речные долины указанных рек. Остальные огромные территории, особенно высокогорные места, благоприятны для развития животноводства, особенно мелкого рогатого скота.

Кашатагский район является важнейшим çâåíом, соединяющим мать Армению с Арцахом. Роль района неоценима особенно тем, что по ее территории проходит “дорога жизни Арцаха”- автомобильная трасса, которая была построена за счет средств общеармянского фонда “Армения”, открытие которой состоялось 2 сентября 1998 года, в день годовщины провозглашения независимости НКР.

Население Кашатагского района на 1-ое января 2012г. составило 5.9 % от общей численности населения республики .

В 2011г. ***удельный вес Кашатагского района в общем*** *обйеме* ***промышленного производства*** республики составил 1.1 %,

ընդհանուր ծավալում կազմել է 1.1 %-ը, գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքում՝ 14.7 %-ը, շինարարության ծավալում՝4.8%-ը, կապի ծառայություններից ստացված հասույթի՝ 3.5 %-ը, մանրածախ ապրանքաշրջանառության մեջ՝ 1.6 %-ը, բնակչությանը մատուցված ծառայությունների մեջ՝ 2.1%-ը:

Քաշաթաղի շրջանն ունի տնտեսության զարգացման համար լայն հնարավորություններ և բնական նպաստավոր պայմաններ՝ հացահատիկային մշակաբույսերի արտադրության, պտղաբուծության և բանջարաբոստանային տնտեսության զարգացման համար:

2011թ. ***շրջանում*** իրական ակտիվներում իրականացրած ներդրումների ծավալը կազմել է 238.2 մլն դրամ կամ ընդամենի 0.5 տոկոսը:

2011թ. ***շրջանում գործել է*** 49 ցերեկային դպրոց, 1-ական երաժշտական և արվեստի դպրոց,1 գրադարան, 2 թանգարան, 2 գյուղական հիվանդանոց, 2 գյուղական բժշկական ամբուլատորիա ,55 բուժկետ և այլն:

2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Քաշաթաղի շրջանում գործել են 144 տնտեսավարող սուբյեկտ, որոնցից՝121 անհատ ձեռնարկատեր:

валовой продукции сельского хозяйства – 14.7 %, строительства- 4.8 %, доходов от услуг связи -3.5 %, розничного товарооборота- 1.6 %, услуг, оказанных населению – 2.1 %.

Кашатагский район имеет широкие возможности и реальные благоприятные условия для развития экономики: производства зерновых культур, плодоводства и для развития овощебахчевого хозяйства.

В 2011г. ***в районе*** îáúåì инвестиций,осуществленных в реальных активах , составил 238.2 млн.драмов или 0.5%.

В 2011г. ***в районе äåéñòâîâàëè*** 49 дневных школ, 1 музыкальная школа,1 школа искусства, 1 библиотека, 2 музея, 2 сельские больницы, 2 сельских медицинских амбулаторий, 55 медпунктов и др.

На 1-ое января 2012г.*в* ***Кашатагском районе äåéñòâîâàëè*** 144 хозяйствующих субъектов, из которых 121- индивидуальные предприниматели.

ՔԱՇԱԹԱՂԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.

ÍÅÊÎÒÎÐÛÅ ÏÎÊÀÇÀÒÅËÈ ÑÎÖÈÀËÜÍÎÉ ÕÀÐÀÊÒÅÐÈÑÒÈÊÈ ÊÀØÀÒÀÃÑÊÎÃÎ **РАЙОНА**, 2011ã.

	Ընդամենը Âñåãî	որանցից՝ èç íèõ:		
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Բնակչությունը, մարդ	8510	4219	4291	Íàñåëåíèå, ÷åëîâåê
Ծնվածներ, մարդ	247	115	132	Ðîäèâøèåñÿ, ÷åëîâåê
Մահացածներ, մարդ	41	15	26	Óìåðøèå, ÷åëîâåê
Ամուսնություններ	116	X	X	Áðàêè
Ամուսնալուծություններ	17	X	X	Ðàçâîäû
Մեկ բնակչի ապահովվածությունը ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ. մ	27.5	X	X	Îáåñïå÷åííîñòü îäíîãî æèòåëÿ îáùåé æèëîé ïëîùàäüþ,êâ.ì.
Կրթություն Հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Îáðàçîâàíèå Ïîñåùàåìîñòü учебных заведений, ÷åëîâåê
նախադպրոցական	121	77	44	äîøêîëüíîå
հանրակրթական	1682	845	837	îáùåîáðàçîâàòåëüíîå
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի կենտրոններ	277	196	81	öåíòðû ìóçûêàëüíûå, èñêóññòâà,õóäîæåñòâ

	Ընդամենը Âñåãî	նրանցից` èç êîèõ:		
		կանայք æåíùèíû	տղամարդիկ ìóæ÷èíû	
Առողջապահություն				Çäðàâîîõðàíåíèå
hաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	16361	...	...	ïîñåùàëè ïîëèêëèíèêè â òå÷åíèå ãîäà(÷èñëî ïîñåùåíèé
Մարզիկներ, մարդ	100	26	74	Ñïîðòñìåíû, ÷åëîâåê
Գործազուրկներ (պաշտոնապես գրանցված),մարդ	73	56	17	Áåçðàáîòíûå(îôèöèàëüíî çàðåãèñòðèðîâàííûå), ÷åëîâåê
Սոցիալական ապահովություն				Ñîöèàëüíîå îáåñïå÷åíèå
ընդամենը կենսաթոշակա-ռուներ,տարեվերջի դրությամբ, մարդ	647	...	...	âñåãî ïåíñèîíåðîâ, íà êîíåö ãîäà,÷åëîâåê
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում, հազար				×èñëî ïîñåùåíèé â òå÷åíèå ãîäà, òûñÿ÷
գրադարան	4200	...	...	áèáëèîòåêà
համերգ	2800	…	…	êîíöåðò
թանգարան	2605	…	…	ìóçåé
Իրավական ոլորտ				Ïðàâîâàÿ îáëàñòü
hանցագործության դեպքերի քանակը,տարվա ընթացքում	23	...	...	×èñëî ñëó÷ààâ ïðåñòóпëåíèé òå÷åíèå ãîäà

Բերձոր քաղաքը շրջանի վարչական կենտրոնն է 1778 բնակչով: Բերձորը գտնվում է Գորիս-Ստեփանակերտ մայրուղու վրա, Հագարու գետի ձախ ափին, Ղարաբաղի լեռնաշղթայի հարավ-արևմտյան թփուտածածկ լեռնալանջի վրա: 1990-ական թվականների սկզբին տեղի ունեցած ազգային ազատագրական պատերազմի ժամանակ այս քաղաքը խիստ տուժել է, տների մեծ մասը ավերվել է : Այժմ այն շարունակվում է վերականգնվել, բարեկարգվել: Այստեղ գործում են դպրոցներ,մշակույթի և առողջապահության օջախներ: 1998թ. մայիսին քաղաքի կենտրոնում, Գորիս-Ստեփանակերտ մայրուղու աջ մասում շահագործման է հանձնվել բազալտակերտ Ս. Համբարձում եկեղեցին:

Город Бердзор является административным центром района с 1778 жителями. Бердзор находится на трассе Горис – Степанакерт, на левой стороне реки Хагару, на покрытом кустарниками горном склоне юго-западной части Карабахского горного хребта. С начала 1990-ых годов, во время национальной освободительной войны, город очень пострадал, большая часть домов была разрушена.В настоящее время он продолжает восстанавливаться, благоустраиваться.Здесь функционируют школы, культурые и оздоровительные заведения. В мае 1998г. в центре города на правой стороне трассы Горис- Степанакерт, сдана в эксплуатацию,построенная из базальта, церковь Св. Амбарцума, .

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

ÃÎÐÎÄÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ ÏÍ	**Համայնքի անվանումը**	Íàçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого пóíêòа**	**Տնային տնտեսու թյունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Բերձոր	Бердзор		478	1778
2	Կովսական	Ковсакан	ք.Կովսական/г.Ковсакан	127	450
			գ.Դիցմայրի/с.Дицмайри	23	73

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå общины	Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого пóíêòà	Տնային տնտեսու թյունների թիվը ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
			գ.Կերեն/с.Керен	9	27
			գ.Քարատակ/с.Каратак	8	22
			գ.Գրիամ/Грхам	14	34
			գ.Սպիտակաշեն/ Спитакашен	6	23
3	Միջնավան	Миджнававан		95	332

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
ÑÅËÜÑÊÈÅ ÎÁÙÈÍÛ

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå общины	Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого пóíêòà	Տնային տնտեսու թյունների թիվը ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
1	Ալաշկերտ	Алашкерт		30	106
2	Աղաձոր	Ахадзор		26	88
3	Աղանուս	Аханус	գ. Աղանուս/с.Аханус	9	35
			գ. Ապարան/с.Апаран	5	25
			գ.Մեղվաձոր/с.Мехвадзор	3	10
4	Աղավնատուն	Ахавнатун	գ. Աղավնատուն/с.Ахавнатун	7	19
			գ. Խաչգետիկ/с.Хачгетик	7	23
			գ.Հարար/с.Харар	6	17
5	Աղավնո	Ахавно		49	151
6	Այգեհովիտ	Айгеовит	գ. Այգեհովիտ/с.Айгеовит	42	150
			գ. Լճաշեն/с.Лчашен	3	10
7	Այգեկ	Айгек		23	87
8	Արախիշ	Арахиш	գ.Արախիշ/с. Арахиш	5	10
			գ.Աղբրաձոր/Агбрадзор	1	4
			գ.Գահանիստ/с.Гаханист	1	1
			գ.Հայթաղ/с.Айтаг	3	7
			գ.Մովսեսաշեն/с.Мовсесашен	6	21
			գ.Վազգենաշեն/с.Вазгенашен	6	22
			գ.Քարաբակ/с.Карабак	2	5
9	Արծվաշեն	Арцвашен	գ. Արծվաշեն/с.Арцвашен	33	97
			գ. Մխանց/с.Мханц	24	80
10	Արտաշավի	Арташави		30	110
11	Գանձա	Гандза	գ. Գանձա/с.Гандза	13	52
			գ. Բազմատուս/с.Базматус	4	6
12	Գետամեջ	Гетамеч		23	89
13	Գետափ	Гетап		32	115

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå общины	Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого пóíêòа	Տնային տնտեսու թյունների թիվը ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
14	Գողթանիկ	Гогтаник		22	92
15	Դրախտաձոր	Драхтадзор		13	45
16	Եզնագոմեր	Езнагомер	գ. Եզնագոմեր/с.Езнагомер	16	58
			գ. Շիվական/с.Шивакан	6	27
			գ.Սպիտակաջուր/с.Спитакаджур	10	32
17	Երիցվանք	Ерицванк	գ. Երիցվանք/с.Ерицванк	64	219
			գ.Ամիրյան/с.Амирян	6	17
			գ. Կրմեն/с.Крмен	12	41
18	Իշխանաձոր	Ишханадзор		57	179
19	Ծաղկաբերդ	Цахкаберд	գ. Ծաղկաբերդ/с.Цахкаберд	63	214
			գ. Մարաթուկ/с.Маратук	5	16
20	Ծիծեռնավանք	Цицернаванк	գ. Ծիծեռնավանք/с.Цицернаванк	27	102
			գ. Մելիքաշեն/с.Меликашен	13	41
			գ. Տանձուտ/с.Тандзут	29	90
21	Ծոբաձոր	Цобадзор	գ. Ծոբաձոր/с.Цобадзор	5	13
			գ. Որդուակ/с.Вордуак	11	35
22	Կումայրի	Кумайри	գ. Կումայրի/с.Кумайри	15	60
			գ. Շիրակ/с.Ширак	10	43
23	Հակ	Хак		23	69
24	Հակարի	Хакари		34	98
25	Հայկազյան	Айказян	գ. Հայկազյան/с.Айказян	24	91
			գ. Ջանֆիդա/с.Джанфидаи	12	45
			գ.Անդոկաբերդ/с.Андокаберд	2	13
			գ.Բարկուշատ/с.Баркушат	3	7
			գ.Դողար/с.Догар	1	3
			գ.Վանանդ/с.Вананд	3	8
26	Հոչանց	Хочанц		16	52
27	Զորափ	Зорап		31	102
28	Ղազարապատ	Газарапат		14	61
29	Մամարք	Мамарк	գ. Մամարք/с.Мамарк	16	54
			գ. Հալե/с.Хале	10	30
30	Մարտունաշեն	Мартунашен		19	60
31	Միրիկ	Мирик		50	151
32	Մշենի	Мшени	գ. Մշենի/с.Мшени	29	90
			գ. Արվական/с.Арвакан	13	49
33	Մոշաթաղ	Мошатаг	գ. Մոշաթաղ/с.Мошатаг	48	186
			գ. Հերիկ/с.Хирик	10	40
			գ. Բերդիկ/с.Бердик	8	23
34	Մուշ	Муш		33	115
35	Նորաշենիկ	Норашеник	գ.Նորաշենիկ/с.Норашеник	13	73

ՀՀ Ï Í	Համայնքի անվանումը	Í àçâàíèå **общины**	**Բնակավայրերի անվանումը Название нàñåëåííого пóíêòa**	**Տնային տնտեսու թյունների թիվը** ×èñëî äîìàøíèõ õîçÿéñòâ	**Բնակչության թվաքանակը առ 01.01.2012 թ., մարդ** ×èñëåííîñòü íàñåëåíèÿ íà 01.01.2012ã., ÷åëîâåê
			գ.Վարդուտ/с.Вардут	13	58
36	Շալուա	Шалуа	գ. Շալուա/с.Шалуа	13	44
			գ. Հիմնաշեն/с.Химнашен	6	36
			գ. Վերին շեն/с.Верин шен	5	19
			գ. Քարուտ/с.Карут	2	5
37	Սարատակ	Саратак		34	112
38	Սոնասար	Сонасар	գ. Սոնասար/с.Сонасар	24	78
			գ. Մարգիս/с.Маргис	2	8
39	Ներքին Սուս	Неркин Сус	գ. Սուս/с.Сус	7	15
			գ. Գիհուտ/с.Гихут	12	37
			գ.Ներքին Սուս/с.Неркин Сус	25	82
40	Վակունիս	Вакунис	գ. Վակունիս/с.Вакунис	16	62
			գ. Խաչին Տափ/с.Хачен Тап	1	3
41	Վաղազին	Вагазин	գ. Վաղազին/с.Вагазин	11	47
			գ. Մարտիրոս/с.Мартирос	1	1
42	Վան	Ван	գ. Վան/с.Ван	34	129
43	Վարդաբաց	Вардабац	գ. Վարդաբաց/с.Вардабац	18	60
			գ. Քարոտան/с.Каротан	16	55
44	Վուրգավան	Вургаван		37	132
45	Տիգրանավան	Тигранаван		38	143
46	ՈՒռեկան	Урекан		44	151
47	Փակահան	Пакахан		41	146
48	Քաշունիք	Кашуник	գ. Քաշունիք/с.Кашуник	13	51
			գ. Մորաջուր/с.Мораджур	2	6
			գ. Վերին Քաշունիք/с.Верин Кашуник	7	21
49	Քարեգահ	Карегах		52	186